

FRÅN HEMBYGDSFÖRENINGARNA

Uppland är kanske vårt lands etnografiskt mest mångskiftande provins. Detta beror på landskapets centrala geografiska och politiska ställning. I intet annat svenskt landskap kan man så tydligt som här studera våra internationella förbindelser i gången tid. Här ha europeiska former tid efter annan införts för att gå vidare inåt landet, mest västerut och norrut. Den ena kulturvägen efter den andra har sköljt över landskapet, lämnande spår på spridda ställen. Det uppländska materialet till folkkulturens historia liknar en skrift, vars blad skingrats och virvlats om av himmelens alla vindar: man får leta, lägga ihop och passa in. Här om någonsin är största noggrannhet av nöden, om arbetet skall kunna ge fullgott resultat.

Det är därför glädjande att kunna konstatera, att arbetet med bevarandet av folkkulturens skatter här troligen bedrivs på bredare front än i något annat svenskt landskap. Bland landskapets 46 hembygdsföreningar pågår ett målmedvetet arbete för tillvaratagandet av historiskt material från bygderna, och genom sin specialisering ha föreningarna stora möjligheter att skapa en riktig bild av Upplands folkkultur i äldre tider.

De uppländska hembygdsföreningarna ha tillkommit tämligen sent. Men de ha därför kunnat tillgodogöra sig de erfarenheter som gjorts på andra håll, varnats av de misstag som begåtts och lärt sig lägga arbetet mindre schablonartat. De ha tagit fasta på de arbetsuppgifter, som hembygdsföreningarna ha större möjligheter att lösa än andra museer, i första hand att rädda en verklig *kulturmiljö*. Ett glädjande stort antal föreningar ha bevarat byggnader i sin rätta miljö; man kan som exempel nämna Sydvästra Upplands hembygds-gille (Härkebergagården och Kvekgården), Roslagskulla, Håll-

näs och Länna hembygdsföreningar. Även det centrala fri-luftsmuseet, Disagården i Gamla Uppsala, blev från början mera inriktat på att söka åstadkomma en mera verklighets-trogen miljöbild.

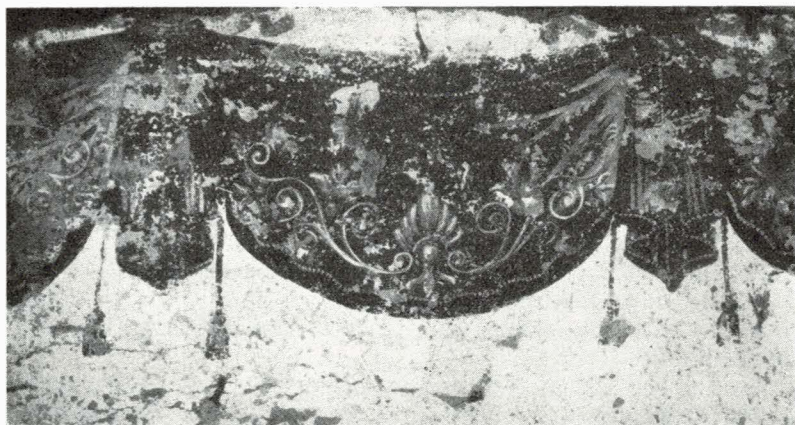
I några uppsatser i bl. a. Upsala Nya Tidnings julnummer har undertecknad sökt berätta om det arbete för räddandet av material till vår folkliga kulturhistoria, som pågår i upp-ländska bygder. Denna skildring har emellertid av naturliga skäl blott kunnat uppehålla sig vid vissa enstaka arbetsresul-tat. Genom denna årsbok skola vi nu försöka att skapa en mera fylig, fortlöpande skildring av arbetet för hembygds-vård och hembygdsforskning inom landskapet. Här nedan följa sålunda till en början ett antal rapporter från arbets-fältet, som i de flesta fall insänts av respektive föreningsord-förande eller platsredaktörer.

Trots de ekonomiskt brydsamma tiderna arbetar man inom de uppländska hembygdsföreningarna oförtrutet vidare på att till eftervärlden bevara de oersättliga kulturminnen, som under den brytningstid vi genomleva hotas av förstörelse. Men de här publicerade skildringarna visa också något mer. Land-skapets hembygdsföreningar ha i många fall på ett glädjande sätt vidgat sin syn på hembygdsvårdens problem. De ha för-stått, att arbetet inte bara gäller kulturminnesvård utan också *kulturvård* i vidsträcktaste mening, bevarandet av bygdens hela karaktär och stärkandet av den samfundskänsla, som i Upp-land betytt så mycket under gångna sekler, inte bara för land-skapet utan för hela riket.

N. Å.

EN GAMMAL SKOLGÅRD I ALTUNA

År 1846 överlämnade kyrkvärden Anders Pehrsson i Fröslunda by till sin hemsocken Altuna en större bondgård i byn, som skulle användas för att skapa och upprätthålla »en fast skolinrättning» i socknen. Det var ett par år efter den nya folkskolestadgans till-

Altuna: På lerbruk målad draperibård i Fröslundastugans sal.

komst; Anders Pehrsson ville tydligtvis med sin gåva lätta sockens ekonomiska bekymmer för den nya folkundervisningen.

Skolan, Altuna sockens första »fasta» skola, finns ännu kvar — den står på skolgården och användes som slöjdsal. Det är en enrummig byggnad med stora empirekakelugnar i två av skolsalens hörn och i de båda andra materielskåp, som ha utformats som motsvarigheter till kakelugnarna. Mitt emot skolan står en bod, där skolmästaren förvarade hushållets förråd. Själva huvudbyggnaden, skolmästarebostaden, är däremot borta, och på dess plats står den nya skolan.

Anders Pehrsson ägde emellertid ännu ett hemman i byn, som han själv brukade. Manbyggnaden på detta hemman har länge stått i det närmaste oanvänd och började förfalla. Den visade emellertid spår av att ha varit synnerligen präktigt inredd, och det var inte minst av detta skäl som Altuna hembygdsförening inköpte byggnaden för att rädda bilden av ett storbondehem från trakten.

Byggnaden är av en i denna trakt vanlig, men eljes icke i Uppland förekommande typ, en slags övergångsform mellan parstugan och senare byggnadstyper med två rums bredd. Nedre botten innehåller i ena hälften ett stort kök, med en smal kammare bakom, i andra hälften en stor sal på baksidan med förstuga och en liten kammare framför. Övre botten innehåller två gavelrum (eldrum) samt fyra mindre kamrar (kallrum) med snedtak och mindre fönster. De sistnämnda ha använts som sommarkamrar för drängar

och pigor, och en av dem har tjänstgjort som »rustkammare» — kyrkvärden var även rusthållare.

Det visade sig vid nedtagningen av byggnaden förra året, att det fanns bevarad målning från 1800-talets början i alla rum, sommarkamrarna inräknade. I salen på nedre botten löpte efter taket en synnerligt rik draperibård, i köket och kökskammaren fanns schablonmålning, en av vindskamrarna hade en fältindelning i blått och vitt och t. o. m. i sommarkamrarna voro väggarna stänk-marmorerade med målade blomrankor och annat på taklisterna. Hela hemmet får alltså en mycket enhetlig och stilfull prägel. Här-till kommer, att bevarade anteckningar om möblering gör det möj-ligt att i stor utsträckning ge byggnaden den möblering den hade på 1840-talet.

Som byggnadsplats fick föreningen av kommunen upplåten den gamla skolträdgården, alltså tomten närmast skolan. På denna har man även beräknat plats för skolbyggnaden och boden, varför man här — med det undantaget att en bondstuga utbyts mot en annan — kan få en fullt riktig bild av en hel »skolgård» från 1840-talet.

Kan planen på att överflytta skolan och boden till samma bygg-nadsplats realiseras får man här en hembygdsgård av rätt enastå-ende slag. Den blir inte endast ett minnesmärke över gammal bygdekultur, den blir också ett minnesmärke över den man som ordnade för folkundervisningen i sin socken. Och den blir något ännu mera. Den kan bli ett verkligt hem för socknens befolkning, där man kan mötas både i fest och vardag, där folkbildningsarbetet kan få en fristad, ungdomsföreningar och andra föreningar kan känna att de ha ett hem, inte bara en lokal.

Redan nu ha anstalter träffats för att den gamla bondstugan skall kunna bli användbar för dylika ändamål. Kallrummen skola disponeras för samlingar av olika slag, men alla rummen med eld-städer skola kunna användas för olika ändamål. Gamla öppna spisar — från stugor av samma typ i bygden — ha kopierats, och i kökskammaren har man för att hastigt kunna uppvärma byggna-den byggt in en kamin i en murnisch, som i vanliga fall är dold av en på samma sätt som väggen målad järndörr. Med hjälp av denna kamin och de öppna spisarna kan byggnaden uppvärmas på ett par timmar även under den bistraste vinterkväll. Väggmål-ningen skall i eldrummen kopieras på trämasseskivor, både för att väggarna skola bli tätare och målningen mindre ömtålig. Man får alltså här jämte bygdemuseum en för ungdoms- och bildningsarbe-tet i hög grad användbar lokal, som har hela trivsamteten hos ett gammalt bondehem.

Arbetet är ännu ej avslutat. Man saknar sålunda medel för stu-

gans inredning. Men föreningen, under ledning av f. läroverksadjunkten d:r K. A. Karlinder, låter därför inte modet falla. Den arbetar vidare, trots de bistra tiderna, arbetar för att skapa Upplands kanske ändamålsenligaste hembygdsgård.

N. Å.

»BJÖRKLINGEDAGEN»

Att det i Björklinge socken funnits intresse för hembygdsvård, kan var och en förstå, som passerar Björklinge kyrka och lägger märke till den sällsynt vackra kyrkplatsen, så väl fredad för störande modern bebyggelse och så tilltalande ordnad. Där står också en gammal loftbod, som för åtskilliga år sedan flyttats dit från byn Gränby och som nu inrymmer ett litet men representativt hembygdsmuseum. Såsom ägare till museet figurerar Björklinge hembygdsförening. Denna existerar visserligen endast på papperet och någon organiserad verksamhet för övrig hembygdsvård utövas icke. Ett betydande enskilt arbete har emellertid utförts. Och härvidlag böra särskilt två namn nämnas: hemmansägaren John Eriksson i Ramsjö, vilken icke endast under mångårig verksamhet såsom riksantikvariens ombud påpassligt tillvaratagit förekommande fornynd utan även författat en föredömlig beskrivning över socknens fornminnen och genomdrivit natur- och kulturskyddande åtgärder, samt kantorn F. N. Lindgren, som bedrivit givande forskningar till kyrkans, skolväsendets och fattigvårdens historia och gjort uppteckningar av folkmusik.

Här skall emellertid omnämnas ett initiativ från senare tid, som vid sidan av det rena forskningsarbetet inom hembygdsföreningen haft betydelse för sockenkänslans stärkande i bygden. Jag åsyftar den sockendag, »Björklingedagen», som sedan några år tillbaka anordnats varje år söndagen efter midsommar.

Idén till denna uppkom ur en känsla av att något borde göras för att motverka den splittring i grupper med särskilda, ofta mot varandra stridande intressen, som det moderna föreningslivet framkallar. Om en samling av föreningsfolket skulle kunna åstadkommas, var det nödvändigt att finna en sak, som alla kunde omfatta, och en arbetsuppgift, för vilken alla kunde medverka. Ur denna synpunkt visade det sig, att intresset för den egna hembygden kunde bli utgångspunkten för en gemensam insats och att denna borde ges formen av en högtidlig manifestation av sockensamhörigheten.

För att förverkliga idén sammankallade undertecknad på våren 1935 representanter för samtliga ideella ungdomsorganisationer i socknen och fann genast livligt gensvar. De närvarande konstituerade sig som ett samarbetsutskott med permanent karaktär och med en årlig sockendag som sin närmaste arbetsuppgift. Följande föreningar ha från början stått bakom företaget: Björklinge J. U. F., Björklinge kyrkliga ungdomskrets, Björklinge S. L. U., Logen Upplands Vakt, Nolmyra J. U. F., Sportklubben Iron. Björklinge socialdemokratiska ungdomsklubb och Templet Läby framtid ha fallit ifrån, sedan dessa föreningars verksamhet upphört. I stället har på senaste åren Björklinge missionsförsamlings ungdomsförening tillkommit, och allra senast har ramen vidgats utöver ungdomsorganisationernas krets, därigenom att Björklinge husmodersförening och Björklinge R. L. F. antagit inbjudan att delta.

Vi ha från början inriktat oss på att ge Björklingedagen en sådan utformning, att den utan svårighet skulle kunna bli en stående institution. Det har gällt att åstadkomma en typ för folkfest, som av anordnarna icke kräver för stora ansträngningar och kostnader och som icke utestänger några sockenbor från deltagande. Därför ha vi skjutit åt sidan tanken på ekonomisk vinst. »Dagen» har finansierats utan andra medel än behållningen av kaffeservering och konditori. Från de moderna nöjesanordningarna ha vi alldeles avstått. Om det uppstode något överskott, skulle detta reserveras för framtida behov eller användas för något ändamål av gemensamt intresse, t. ex. utgivandet av en serie mindre hembygdsskrifter. Denna avkoppling av vinstsynpunkten har visat sig mycket lycklig. Vi ha tvingats att finna enkla och värdiga former och att i görligaste mån engagera våra egna eller utomstående med intresse för saken såsom medverkande. Och vi ha haft glädjen att uppnå en allmän anslutning. Icke minst har det varit roligt att vid Björklingedagen se hela familjer, som aldrig annars bruka synas vid offentliga tillställningar.

En annan synpunkt, som vi ha haft i sikte, har varit att låta dagens karaktär växla år från år genom att ge programmen ett skiftande innehåll och låta dem tillgodose olika intressen. Ett huvudpunkterna skola utgöras av dels en hembygdssfest i det fria, sedan 1936 i den till prästgården hörande parken, dels en högtidlighet i sockenkyrkan, har varit det bestående; omväxlingen har uppkommit genom valet av ämne för högtidstal och andra framträdande punkter på programmet. Hur vi på detta sätt strävat att vid dessa tillfällen för bygdens befolkning aktualisera olika sidor av hembygdssaken, torde bäst framgå av en översikt av de föredrag, som hållits. 1935: antikvarie Erik Lundberg, »Byggnads-

märken såsom historiska urkunder, Sigtuna och Gamla Upsala»; 1936: intendent Gösta Berg, »Hembygds-kunskap och hembygds-vård»; 1937: docenten Å. Campbell, »Hembygds-kultur och civilisation»; 1938: rektor J. Ottosson, »Gymnastik och folkhälsa»; 1939: teol. lic. G. Hammar, »Svenskt och amerikanskt».

Åren 1935—1937 hade i programmet inlagts idrottstävlingar mellan bylag. För att uppmuntra till frivillig gymnastik inom socknen inbjödös 1938 två gymnastikavdelningar, en manlig och en kvinnlig, från grannsocknen Viksta att hålla uppvisning. Det kanske hittills mest uppskattade inslaget i programmet förekom 1939, då amatörer från socknen uppförde ett av folkskolläraren Hj. Ericsson författat och regisserat festspel »Tibölingarna» med motiv från stenåldern. Den musikaliska inramningen skall heller icke för-glömmas. Björklingen kyrkokör under kantor F. N. Lindgrens ledning och Nolmyrakören med folkskollärare J. Olsson som ledare ha villigt medverkat, liksom allmogespelmän från trakten.

Till talare vid den högtid i kyrkan, som alltid avslutat dagens program, ha kallats prästmän, som antingen tjänstgjort i församlingen eller tillhört bygden: kontraktsprosten K. O. Svanbom, kyrkoherde T. Carlsson, kontraktsprosten S. Lindquist, kyrkoherde T. Lind. År 1939 hade denna del av programmet karaktär av minneshögtid över J. O. Wallin med minnestal av undertecknad.

Jag har spart till sist årets Björklingedag, som intog en särställning och är ägnad att visa, hur användbar en sådan institution som denna kan vara. När i år Statens informationsstyrelse genom sin sektion för Kulturell folkberedskap anbefalldes inrättande av särskilda upplysningsnämnder i socknarna, behöfde vi i Björklinge icke vidtaga några nya åtgärder. I vårt samarbetsutskott hade vi redan en organisation, som kunde fungera som upplysningsnämnd, och i Björklingedagen hade vi en institution, som kunde anpassas efter tidsläget krav. Det var blott naturligt, att årets Björklingedag ställdes under mottot »Svensk enighet och sammanhållning», vilket ytterligare markerades därigenom att vi sökte och erhöilo stöd även hos samtliga politiska partiavdelningar inom socknen. Dagen firades 30 juni. Sedan vi genom högtalare lyssnat till radioutsändningen från »Den inre beredskapens dag» på Skansen med tal av statsrådet Bagge, rektor M. Björkquist och författaren Harry Blomberg, demonstrerades olika sidor av det yttre beredskapsarbetet med tillämpning på de lokala förhållandena; anföranden höllos om luftskyddet av kapten F. Kylberg (i anslutning därtill uppvisning av luftskyddets sjukvårdstjänst), om hemvärnet av notarien G. Boëthius (med uppställning av socknens hemvärnsgrupp) samt om hemmen och kristiden av kommunalnämndsordf. Joh. Pettersson.

Sist samlades vi i kyrkan, där rektor S. Kjersén talade över ämnet »Den inre fronten». Genom sin anslutning av över halva tusentalet sockenbor blev dagen också en imponerande manifestation av sockengemenskapen.

Det är märkligt att se, hur en sak, som svarar mot ett verkligt behov, har förmågan att växa. När vi, som varit med från början, i dag se tillbaka, kunna vi med djup tillfredsställelse konstatera, att Björklingedagen redan hunnit rota sig i det allmänna medvetandet och fått bidra till sockenkänslans stärkande. Men än mer: vi ha i samarbetsutskottet funnit ett forum för dryftande av gemensamma problem i en anda av öppenhet och förtroende och ett organ för samfälliga insatser även på andra områden. Det har i stort sett varit samarbetsutskottet, som fungerat som bestyrelse för en medborgarkurs 1938 och som lokalkommitté av Nationalinsamlingen för Finland vintern 1939—1940. Närmast föreligga nu arbetsuppgifter för folkberedskapen. Det har för mig personligen varit en stor glädje att bevittna verksamhetens utveckling, och jag anser mig ha rätt att tro på dess framtid, när jag nu lämnat ledningen åt den av samarbetsutskottet nyvalde ordf. folkskolläraren Hj. Ericsson.

Gunnar Hultgren.

CAPLANSBACKEN

Då Roslagens sjöfartsminnesförening stiftades den 15 mars 1938 uppställde man som sin främsta uppgift att väcka, stärka och utveckla intresset för Roslagens sjöfartsminnen. I detta syfte ville man förvärva en gammal Roslagsgård och inreda denna till museum.

Föreningen var från början inriktad på att för ändamålet söka förvärva Väddö gamla komministergård, som sedan nybyggnad företagits på annat håll lämpligen borde bevaras. Den är en av socknens äldsta kulturminnen, vilket framgår av ett sockenprotokoll från 1782. Man ser här, att den varit »sättesbyggnad i prestegården», men som gammal och utdömd försålts på auktion och härvid inköpts av dåvarande komministern och flyttad till sin nuvarande plats. Roslagens sjöfartsminnesförenings önskan att förvärva området försvåras så till vida, att byggnaderna tillhöra församlingen, men jorden är ecklesiastik. Frågan har passerat många olika instanser, och samtliga dessa ha varmt uttalat sig för att området ifråga genom en icke ännu utformad överenskommelse må användas till det av föreningen föreslagna ändamålet.

Väddö: Gamla komministergården på Caplansbacken.

Väddö: Ur pjäsen »Kärlek på auktion», uppförd vid festen vid Caplansbacken 1940. Sjömansänkan: fröken Iris Lundin. Auktionsförrättaren: G. Bergman.

Väddö kyrkoråd och fullmäktige hyser varmt intresse för saken, och i beslut av den 16 april 1939 har man tills vidare upplåtit byggnaderna utan avgift till Roslagens sjöfartsminnesförening. I fullmäktiges beslut heter det vidare, att »då mangårdsbyggnaden är socknens äldsta och alltså har stort kulturvärde bör den bevaras på sin nuvarande plats och till sitt nuvarande utseende».

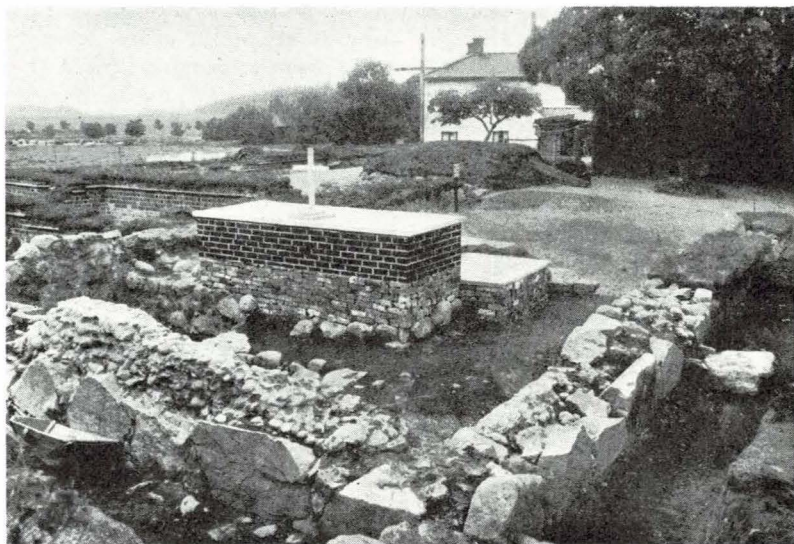
I avvaktan på att Caplansbackens definitiva öde avgöres kan givetvis icke några mer betydande arbeten nedläggas, annat än för byggnadernas underhåll. Många uppgifter vänta emellertid på sin lösning. Framsidan är på senare tid försedd med en veranda, som har cementgolv, i innertaken kunna de ursprungliga takbjälkarna framtagas, kakelugnen i salen utbytas m. m. För dylika arbeten har föreningen erhållit löfte om hjälp av museiintendent N. Ålenius i Uppsala.

En invändning, som ligger nära till hands, är att man icke bör anordna ett museum utan garanti för god omvårdnad. Flygelbyggnaden, som uppfördes av »fiskarprästen» Öbrink och där han mottog sina läsbarn, kan givetvis användas som bostad åt någon intresserad vårdare av samlingarna och trädgården. I den andan, att Caplansbacken icke endast skall utgöra ett museum utan även fylla uppgiften som hembygdsgård har styrelsen tills vidare upplåtit flygelbyggnaden till den nystartade scoutkåren. Kanske kan denna i en framtid flytta någon lämplig byggnad till Caplansbacken och alltjämt ha hemortsrätt där. Med det uppväxande släktet kan traditionen om »rodskarlen», en karl med ruter i, men också med hjärtat på rätta stället, gå vidare till kommande släkten.

Gunnar Bergman.

KLOSTERPARK I ENKÖPING

Trots den skövling som genom bränder och annat gått över Enköpings gamla stadsbild har hos stadsbefolkningen ett starkt intresse hållit sig levande för platsens och dess åldriga omnejds historia och fornhistoria. Den hängivne bankkamrer Wallin (d. 1918) var en outtröttlig samlare av kulturföremål och grundade med sin utomordentligt värdefulla samling omkring 1908. Sydvästra Upplands Kulturhistoriska museum i staden. Han fick en god arvtagare i redaktören vid Enköpings-Posten Aug. Magnusson, själv visserligen västmanlänning, men mycket varmt intresserad för Uppland. Magnusson var därtill utbildad historiker och publicerade ett stort

Enköping: Klosterkyrkans kor under iordningställandet till friluftsgudstjänstkyrka.

antal uppsatser om Enköpings stads historia. Han ordnade också stadens arkiv på ett mönstergillt sätt och har genom sin excerptsamling och sina anteckningar lagt grunden till Enköpings stads historiska skildring.

Vad som starkt kom att intressera Enköping, och givetvis ej minst den i arkiven forskande Magnusson, var en topografisk undersökning av den forna folklandshuvudstaden. Man visste ju icke ens var de gamla kyrkorna S. Olof och S. Ilian lågo, icke var kungsgården låg och lika litet var franciskanklostret låg. Tradition utpekade platserna bara på ett ungefär. Det var därför som Magnusson vid ett stadsplaneärendes behandling någon gång vid mitten av 1920-talet kom att föreslå att man nu borde passa på att med spadens tillhjälp undersöka var i varje fall klostret en gång legat. På så vis kom 1929 klosterundersökningen i gång i Enköping.

Genom ruinområdets omfattning visade sig utgrävningsarbetet bli så kostsamt att särskilda åtgärder måste vidtagas för att ekonomiskt stödja den för stadens utforskning så betydelsefulla undersökningen. En insamlingsaktion bland företag och enskilda i staden lade den första grunden, men större stabilisering vanns sedan en

särskild sammanslutning kommit till stånd. Denna blev Enköpings klosterförening, bildad 1929 på initiativ av borgmästare Ragnar Wijkmärk. För närvarande utgöres styrelsen av borgmästare Wijkmärk, ordf., sparbanksdirektör Karl Arosenius, sekr., stadsingenjör Per Ehlin, skattmästare, landsantikvarie Nils Sundquist, kapten Nils Lundin, syssloman J. R. Borgström och direktör Jonas Nyberg.

Sedan anslag av lotterimedel tilldelats Enköpings stad för att konservera ruinen tog klosterföreningen som sin främsta uppgift att förvärva de i privat ägo befintliga gårdar, vilka täckte delar av klosterområdet. Dessa voro de vid Munksundsgatan belägna destillator Erikssons gård, Ekmanska gården samt det s. k. Eklundshov. År 1932 kunde klosterföreningen förvärva Ekmanska gården och 1938 Eklundshov sedan ej ringa summor för ändamålet anslagits av Sparbanken i Enköping. Den återstående, destillatorsgården, förvärvades 1935 av en särskild klostergårdsstiftelse inom Sällskapet Enköpingskamraterna, en sammanslutning av forna skolpojkar vid Enköpings läroverk.

Genom dessa fastighetsförvärv har det alltså blivit möjligt för klosterföreningen att i en framtid kunna befrämja ordnandet av en klosterpark omkring den konserverade ruinen. Meningen är att denna park skall omfatta hela området mellan hamnen och Munksundsgatan och man avser också att bevara denna gamla, ännu med sina borgmästarestenar belagda gata, stadens enda bevarade före den stora branden 1799. Gatan omges ännu av ålderdomlig en- och tvåvåningsbebyggelse och erbjuder en kulturhistoriskt intressant stadsbild, därtill som entré till klosterparken.

Men inte bara för klosterområdets undersökning och framtida ordnande är klosterföreningen verksam, den brukar också vid sina sammanträden behandla, mest i föredragsform, andra sidor av stadens utforskning och kulturminnesvård. Den har därvid så att säga bildat en »cell», kring vilken ett stort och allmänt intresse väckts och växt i staden för dess både äldre och yngre historia och särskilt för sådant kulturhistoriskt forskningsarbete, som avser att berika kändedomen om stadsbildens utseende och utveckling under gångna sekel.

N. S.

EN FOLKPIJÄS FRÅN HÅLLNÄS

Vid en sommarfest i fjol i Hållnäs skulle grannföreningen, Österlövsta hembygdsförening, medverka med en liten dramatisk skiss, som handlade om ett husförhör i orten för några decennier sedan.

Hållnäs: »Sockenstämman» i Hållnäs. I mitten prosten (kyrkoherde K. O. Larsson).

Pjäsen i fråga hade skrivits av föreningsmedlemmar och spelades av egna krafter. Men så fick Österlövsta förhinder och måste säga återbud.

Där stod man nu. Men bättre brödlös än rådlös, heter det. Hållnäsborna beslöt helt enkelt att sätta ihop en pjäs själva.

Ordföranden, Daniel Westergren, gick till kyrkoherden och bad om råd och hjälp. Och han fick bäggedera. Kyrkoherden satte sig att forska i gamla handlingar och så kom »Sockenstämman» till, i samarbete mellan kyrkoherde Larsson och Daniel Westergren. Den spelades på sommarfesten den 30 juli och väckte det livligaste bifall från bygdebefolkningens sida, som i prosten Gillbergs roll snart kände igen sin egen kyrkoherde, i kyrkvårdens roll sin föreningsordförande, i den bildningstörstande torpar Lars Ersson nämndeman Karlsson i Lönnö, o. s. v. Det gick så bra, att man nästa år, alltså innevarande, beslöt att samla glödande kol på den svekliga grannföreningens huvud och spela »pjäsen» där. Och där mottogs den med än större bifall och filmades bitvis.

Sockenstämman bygger helt och hållet på protokoll. Ärenden och beslut äro sådana som förekommit i Hållnäs under slutet av 1700- och början av 1800-talet. Där framträdde barnmorskan Ly-

man och krävde sin rätt, trettio tunnor råg, för de tio år hon tjänstgjort och som de försiktiga sockenborna undanhållit henne. »Här har jag ridit i tio år på era dåliga vägar och hjälpt era fruntimmer, så nu ska ja ha ut min råg» sa hon. Kravet väckte harm och indignation. »Vi är sö förvonä att mänskä kommer me sö storä krav», sa bönderna. En av dem kom visserligen kärvänligt fram och klappade om »mänskä» och sa »kom hem te mäg så sa du få en skäppä rögg», men han tillrättavisades bryskt av prosten och slutet på visan blev att barnmorskan avsattes från sin tjänst och avtågade under hot att stämma de snåla bönderna till tinget. Förargligare var det när själva prosten kom med krav; han ville ha ökning på löneförmånerna, och prästänkan fru Källdahl hade inte utfått sina tiondelam. Nu uppstår en förlägen tystnad, och man kliar sig i huvudena. Slutligen tar kyrkvärden mod till sig och försöker reda ut saken. »Vördi herr prosten kan full förstå att de ä söm lite svårt att säggä emot om löneförmäunerna, men ja känner igen folki söm skä ge ut de där ja, frästen så tycker ja själv mä att vi inte skä je öss in på nö nymodigheter», argumenterar han. När prosten hör hur det låter så försöker han på ny kula. Det var besvärligt för prästfrun att fara och hämta strömming hos bönderna och det hände att den blev skämd innan den skulle på bordet. Kunde han inte få lite saltströmming, bara »till viss del». Men nej, även detta som man tycker billiga krav avvisades. »Tror prosten vi får saltströmming på sköta kanske» utbrister en fiskare förfärad. Saltet var dyrt, och prosten måste låta sig nöja utan »nymodigheter».

Men det kommer andra slags nymodigheter också. En torpare i socknen, som tagit sig för att läsa böcker, kommer med krav på sockenbibliotek, som han har hört finns på en del håll. I utdebitering föreslår han 2 kronor pr hund och 4 öre pr person samt 90 kronor av brännvinsmedlen. Man häpnar över fräckheten. »Almogen behöver bärrä katkesn, å ja undrär om Hällström kan sistä stycke i sibillikatkesn» säger en av bönderna harmset. Och kyrkvärden anser det förenligt med sin ställning att ta kyrkan i försvar — då synbarligen prosten själv tiger. Han befarar »reljonsstrider söm i Västland», och efter en omröstning, som trots torpar Hällströms protester sker pr mantal och inte pr huvud, faller förslaget.

Inte bättre än för barnmorskan går det för skollärare Ahlander, som tycker det är knappt med maten i gårdarna; han blir så mager så han börjar nöta kläderna inifrån, säger han själv. Kyrkvärden tar till orda på nytt och erinrar sockenborna hur det gick när man skulle ha en »djurdöktör» ihop med ett par grannkommuner — »å nog kunde full hä varä bra, för kräkin bir ju sjuka iblann döm

Hällnäs: Några typer ur »Sockenstämman». Fr. v. barnmorskan madam Lyman (småskollärarynnan Ellen Bengtsson), torpar Hällström, som ville ha sockenbibliotek (nämndeman Joel Karlsson) och torpare Öman (vägarbetare Erik Efverström).

mä, men ni mins full hur de geck, vi hade inte rå ti kosta på dök-törn åt öss själv mycki mindre åt kräkin, sö vi måtte ju säga från». Historien har sin verkan, och skolläraren får orlovsedel i stället för bättre mat.

Det var svåra tider, skörden på de magra och stembundna tegarna hade slagit fel och man hade måst låna säd och potatis för inte mindre än 1,968 riksd. och 32 sk. banko, och Konungens befallningshavande hade till och med uppmanat Hällnäsborna att på ett halft år avstå från husbehovsbränning och lönnkrogar. Det ville man nu dock inte vara med om, men gärna om att minska ransonen åt barn och yngre tjänare, liksom att införa straff för omåttlighet.

Socken skipade nämligen förr rätt i vissa mål, och sådana förekomma också på stämman. Pigan Anna Bomans pojke har stulit skällor och ätit upp klockarns middagsmat medan han satt i kyrkan. Domen faller på kyrkvärdens förslag och lyder på »tri söndagärs stöckstraff å en risbastu i tri godemäns närvaru». Och så

får stämman stifta fred mellan Lars Ersson i Hällen och torpare Hällström, som blivit skäld för tjuvstryker på själva kyrkvägen. Och trots att målsägaren är Hällström, som annars får uppbära åtskilliga gliringar för sitt bibliotek under förhandlingarnas gång, blir det kraftiga böter för Lars Ersson: »6 daler ti körka å 30 daler ti granna söm han har prata skit um», föreslår kyrkvärden. Och så blir det. Rätt ska vara rätt.

Den som skriver detta såg tyvärr icke pjäsen. Men redan manuskriptet är en upplevelse att ta del av. Inte minst därför, att det icke är helt utskrivet. Var och en har tydligen haft möjlighet att fabulera en smula, och den möjligheten använde sig litet var av; man kan förstå hur verkligt naturlig dialogen under sådana omständigheter skulle bli. Det var också jubel bland publiken, inte minst bland de över 2,500 Löfstaborna, som genom sitt svek kom att bidra till att denna verkliga folkpjäs kom till stånd.

N. Å.

BROMMA HEMBYGDSFÖRENING

I den såväl natur- som kulturhistoriskt synnerligen intressanta Bromma församling strax väster om Stockholm — år 1916 inkorporerad med Stockholms stad — bildades 11 jan. 1924 Bromma hembygdsförening. Dess ändamål är enligt stadgarnas första paragraf »att väcka och underhålla intresset för Bromma församlings historia och natur- och kulturvärden». Hembygdsföreningens grundande forcerades av en önskan att värdigt kunna högtidlighålla 200-årsminnet av Urban Hjärnes död, den svenske storman som med nästan hela sin släkt är begravnen i Bromma kyrka. Hembygdsföreningens första offentliga framträdande ägde också rum vid den av föreningen anordnade minnesfesten över Urban Hjärne i Bromma kyrka 22 mars 1924.

Sin i stadgarna angivna uppgift har föreningen sökt fylla på olika sätt, främst genom att sprida kunskap om församlingens natur och äldre bebyggelse samt förhindra att dessa värden förstöras. Detta har skett genom utgivandet av en årskrift (10 årgångar utgivna sedan 1930) med ett stor antal värdefulla uppsatser om Bromma. Varje årskrift inledes med en krönika över församlingens öden under föregående år, en årskrönika som under alla de tio åren författats av fastighetsdirektör Axel Dahlberg, den främste tillskyndaren till Brommas enastående utveckling som trädgårdsstad efter inkorporeringen med Stockholms stad.

Hembygdsföreningen anordnar varje år en eller ett par rundvandringar för sina medlemmar till historiskt minnesvärda platser inom församlingen med sakkunniga demonstrationer av natur- och kulturminnesmärken. Dessa rundvandringar, som tillvunnit sig stor popularitet, företas på hösten och våren, och varje år på sensommaren hålles genom föreningens försorg en Bromma hembygdsdag. Tidigare firades denna hembygdsdag på en naturskön skogsglänta nedanför den gamla klockstapelns ett stycke från Bromma kyrka, men de senaste åren har festen varit förlagd till parken vid Stora Ängby slott. Programmet för hembygdsdagen omfattar hälsningstal av föreningens ordförande — sedan flera år tillsyningsläraren Arvid Bergquist i Bällsta — vidare högtidstal av någon känd kulturpersonlighet, folkdanser av Bromma hembygdsgille, sång av Ängbykören, allsång, musik av Frimurarebarnhemmets gossorkester m. m.

I föreningens verksamhetsprogram ingå vidare utfärder om sommaren till slott, kyrkor och andra minnesmärken i granntrakterna, samt föredrag och diskussioner på föreningens årsmöte, som äger rum i maj månad, vanligen med lokal i Birgittasalen i Västerledskyrkan, Äppelviken.

Medlemsantalet är i stadigt stigande och omfattade på nyåret 1940 651 medlemmar. Styrelsen består 1940 av: ordförande tillsyningslärare Arvid Bergquist, sekreterare fil. d:r Sixten Rönnow, skattmästare antikvarie Karl-Alfred Gustawsson, vice ordf. byrådirektör Sven D. Blom, vise sekr. tjänsteman Harry Johannesson samt lagerchef Emanuel Ericsson och kamrer Anton W. Blanck.

Föreningen har påbörjat ett bildarkiv, redan omfattande ett par hundra bilder av olika art. Föremål av kulturhistoriskt värde samlas till Stockholms stadsmuseum, som även ombesörjt återuppförandet av Bällsta gamla kvarn, vilken måste nedrivras och flyttas på grund av flygfältets utvidgning 1939. Hembygdsföreningen har sökt främja tanken att Stockholms stad skulle restaurera och modernisera Stora Ängby gamla karolinska slottsbyggnad, så att den kunde apteras till traktens föreningshus och »hembygdsgård», men denna plan har f. n. måst skrinläggas på grund av de svåra tiderna. Likaledes har realiserandet av förslaget om en folkshögskola inom Bromma måst skjutas upp till kommande dagar.

En hembygdsförening som Brommas, i en trakt mellan storstaden och landsbygden, har en alldeles speciell karaktär, men dess många uppgifter vittnar om behovet av hembygdsrörelse även bland Stockholms moderna trädgårdsstäder!

Sixten Rönnow.

Edsbro: Den nyuppförda badstugan i Edsbro.

EDSBRO HEMBYGDS- OCH FÖRELÄSNINGSFÖRENING

Kombinationen hembygds- och föreläsningsförening finns endast i en socken i Uppland, nämligen Edsbro. Men denna sammanslagning kunde med fördel genomföras på många andra håll. Genom en dylik sammanslagning kan mycket vinnas, både för folkbildningsarbetet och hembygdsvården.

Edsbro hembygds- och föreläsningsförening torde dessutom vara en av de få, som arbetat för både andlig och lekamlig sanering i sin bygd. På initiativ av lärarinnan fröken Astrid Gumælius har här tillkommit en prätigt badstuga, som påbörjades 1938 och blev färdig förra hösten. Pengar ha anskaffats i orten genom en för ändamålet bildad syförening och genom av hembygdsföreningen anordnade aftonunderhållningar. Dessutom har föreningen erhållit anslag från länets landsting, pensionsstyrelsen (genom föreningen för folkbad), patriotiska sällskapet och föreningen för första maj-blomman i orten.

Efter i samarbete med Upplandsmuseet bedrivna undersökningar av äldre byggnad i socknen kunde föreningen förvärva ortens äldsta träbyggnad, en bod från Valla by, som skänktes av lantbru-

kare Gustav Nilsson. Boden har knutar av äldre medeltidstyp, men har i nyare tid ombyggt, varvid timret delvis planbilats. Den överfördes förra året till den tomt i Åsby, som föreningen på fördelaktiga villkor fått inköpa från Holmens bruks- och fabriksaktiebolag. Tomten ligger på en central plats i bygden och är märklig även därför att den innehåller väl bevarade fornåkrar. Till denna plats hoppas föreningen också kunna överflytta några andra kulturhistoriskt värdefulla byggnader från trakten.

N. Å

*

Den 12 augusti 1940 anträffades vid rengöring av Edsbro kyrkas klockstapel en gammal mässhake, en prästkappa av kläde och ett guldbroderat kors, tillhörande en mässhake. Alltsammans var nedstoppat i en träbytta. Prästkappan var nästan förmultnad, under det att mässhaken och korset bättre motstått fukten i stapeln.

Mässhaken är av svart sammet, fodrad med lärft och kantad med guldspets. På bröstsidan är den prydd med en sol av silverväv. Det broderade kors, som anträffades tillsammans med mässhaken, synes av märken i mässhakens ryggsida ha varit fastsytt på denna. På bilden är korset fastnålat i de gamla märkena. Det täcker dock icke ryggvådernas stadkanter ända ned och kan väl knappast ursprungligen ha tillhört mässhaken. Möjligen har det tillhört den »Mässhake af rödt, skårit Skjagg och med Crucifix», som nämnes här nedan och som försåldes år 1819.

Den nu funna mässhaken är tydligen identisk med den som finnes upptagen som n:r 2 i en inventarieförteckning från år 1747. Under rubriken »Kläder» upptages då följande:

- 1 St. Messhaka af rödt skårit Sammet och Crucifix, fordrad med lärft. Aldeles försliten.
- 1 St. Dito af swart Sammet samt guldbroderat Crucifix och smala Guld Spetsar. Söndrig och utsliten.
- 1 St. Dito af wiolettt lintyg. Obrukelig.
- 1 St. Dito af wiolettt Sammet. Obrukelig.
- 1 St. Mess-Skiorta af Hollands Lärft. Wälbehållen.
- 1 St. Kalck-Kläde af Lärft, broderat med Silfwer. Gammalt och söndrigt.
- 1 St. Altare-Kläde af hwitt Moir med Bräm af hwitt och rödt Sammet samt twenne adelige Wapen. Brukeligit.
- 1 St. Dito af swart Sammet med Guld-Galoner, twenne adelige Wapen och Bokstäfwerne H. K. D. 1675. Gammalt och skadat men ännu brukelig.

Edsbro: Mässhake, återfunnen i aug. 1940 i Edsbro kyrkas klockstapel.

- 1 St. Altare-Rings Duk af Hollands Lärft, behållen.
- 1 St. Altare Duk af dito Lärft. Behållen.
- 1 St. Duk öfwer Pulpeten på Choret. Behållen.
- 1 St. Dräll-Duk.
- 1 St. Bår-Kläde med Camel-Garns Frantzar. Gammalt och förslitet.

År 1784 anmärkes i den då uppgjorda inventarieförteckningen, att den svarta sammetsmässhaken är den enda, som kan brukas. År 1820 antecknas den som nästan obrukbar. Föregående år synes det mesta av de gamla textilierna ha försålts på auktion. Endast den nu återfunna mässhaken och altarförhänget från år 1675 blevo kvar efter försäljningen.

Altarförhänget är insänt till Libraria i Stockholm för renovering. Önskligt är, att också den gamla mässhaken kunde återställas i värdigt skick.

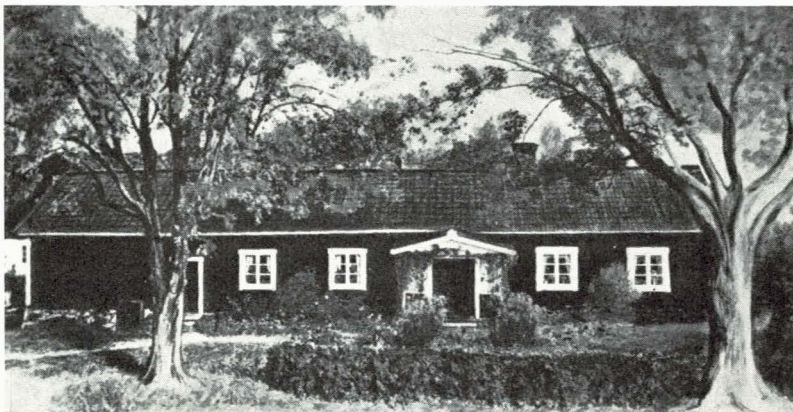
K.-A. Grandin.

FRÖSÅKERS HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING

Av frih. Carl Beck-Friis på Harg har Frösåkers härads hembygdsförening som gåva erhållit en ålderdomlig loftbod från Slätön, som under år 1939 flyttades till friluftsmuseet i Östhammar. En del av de rika samlingarna ha här kunnat utställas på ett överskådligare sätt än förut. Chaufför W. Edberg, Tallhagen, har bidragit till arbetet genom att utföra körningar utan ersättning och flera personer ha skänkt föremål till samlingarna. Under sommaren anordnade föreningen en synnerligen givande utflykt, som gick över Edebo, vars vackra medeltidskyrka besågs, förbi Finsta, där ordföranden talade om lagman Birger Peterson och Birgitta, vidare förbi Frötuna kyrka, som demonstrerades av kantor Johansson, till Sturegodset Penningby som studerades under sakkunnig ledning. På återvägen besöktes Roslagens fornminnes- och hembygdsförenings museum i Norrtälje, Karls kyrkoruin och Söderbykarls nya museum med dess rika och väl ordnade samlingar, som visades av lantbrukare Erik Eriksson i Vik, museets upphovsman.

HARBO HEMBYGDSFÖRENING

Harbo hembygdsförening har sedan 1934 arbetat på att till en centralt belägen plats i orten sammanföra ett antal för trakten karakteristiska byggnader. År 1935 inköptes av hemmansägare Johan Jansson i Hörby en tomt för 400 kronor, och samma år erhöll

Harbo: Stugan från Risänge, som nu uppföres på hembygdsgården.

Harbo: Boden från Holm, nu uppsatt på hembygdsgården.

föreningen av kommunen som gåva en gammal stuga vid Järpens-torp, som överflyttades samma år. Följande år fick föreningen av hemmansägare P. E. Andersson i Holm den här avbildade boden, som representerar en ålderdomlig, numera i Uppland mycket sällsynt byggnadstyp. År 1938 inköpte föreningen av Uppsala universitet den här avbildade parstugan med vidbyggd källarstuga från Risänge jämte en i vinkel med denna stående bod- och portlidersbyggnad med överbyggt loft. Den gångna sommaren har man arbetat med överflyttandet av dessa bägge byggnader, och nästa år beräknar man kunna påbörja inredningen av dem.

Intresset för arbetet är i bygden synnerligen stort. Härom vittnar bl. a. att en hel del arbeten kunnat utföras på det gamla sättet för allmänna arbeten, med »gångled». Från en nedlagd husmodersförening har föreningen fått »ärva» 216 kronor, och från en likaledes nedlagd basarverksamhet i orten 236 kronor. I övrigt ha medel anskaffats genom fester.

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

Sedan hembygdsföreningens bildande hösten 1928 har som regel varje sommar en hembygdsfest hållits vid kyrkoruinen. År 1939 hölls den söndagen 6 aug. och blev mycket lyckad, inte minst på

Huddunge: Stugan vid Häcksbytorp.

grund av det strålande vackra vädret. Föredrag hölls av museiintendent S. Drakenberg, Västerås. I övrigt förekom musik och sång, både körsång och allsång, samt avslutning med aftonbön i kyrkoruinen av kyrkoherde Östlund. Serveringar och en tombola gav också ett gott ekonomiskt resultat.

Sedan några år tillbaka har inom föreningen arbetats för att få till stånd en hembygdsgård på gamla kyrkplatsen. Av hemmansägaren Hilmer Eriksson, Häcksbytorp, skulle därför inköpas en parstuga, vars ålder anslås till omkring 200 år. Vid hembygdsföreningens årsmöte 26 febr. 1939 beslöts att inköpa nämnda stuga för ett pris av 1,200 kr. Av hemmansägaren Artur Larsson, Ravastbo, inköptes dessutom en gammal bodbyggnad för 15 kr. Därjämte fick föreningen som gåva av tegelbruksägare Hj. Söderlund, Sillbo, motaga en gammal torpstuga vid Ombyte. Tillstånd att å gamla kyrkplatsen uppföra en hembygdsgård har begärts och erhållits, såväl av Riksantikvarieämbetet som av Huddunge församling.

Stugan vid Häcksbytorp nedrevs hösten 1939 för att på vinterföret framköras till byggnadsplatsen.

Vid årsmötet 26 febr. 1940 beslöts att söka å listor insamla medel och frivilliga dagsverken för byggheten. Fördenskull indelades socknen i fem distrikt, med ett ombud i varje distrikt som skulle omhänderha listorna. Fem hundra kronor jämte en del dagsverken

Huddunge: Boden från Ravastbo.

ha på detta sätt erhållits. I övrigt erhöles i anslag från Sala stads sparbank 500 kr. och som gåva av en f. d. huddungebo, grosshandl. Gust. Huddén, Djursholm, 50 kr.

En yrvädersdag vintern 1940 framkördes Håcksbytorpstugan till gamla kyrkplatsen. Det blev 14 lass. Körningen utfördes med frivilliga dagsverken. Då en del av timret i stugan var skadat har timmer inköpts av sågverksägaren Joh. Andersson, Sillbo. Firman Olsson & Rosenlund i Heby har skänkt skog till erforderligt golvvirke, grova, kraftiga granträd. Körningen av detta virke har också utförts frivilligt. Virket har gratis försågats vid Sillbo såg.

Arbetet med uppförande av Håcksbytorpstugan påbörjades på försommaren. Undergrunden är redan lagd och f. n. pågår arbetet med sockeln. Under golvet i stugans ena ända skall, i likhet med som förut varit, en källare byggas med nedgång från en lucka i golvet. Meningen är att under 1940 få åtminstone stommen till Håcksbytorpstugan uppförd. Inredningen måste nog anstå till ett annat år. Bodbyggnaden vid Ravastbo kommer möjligen också att flyttas i år. Däremot får det anstå med torpstugan vid Ombyte.

Genom tillmötesgående från vägmästare Stjernsten i Heby har vid landsvägen uppsatts en vägvisare till förmånligt pris. Den visar dels till kyrkoruinen, dels också till det längre bort efter samma väg liggande friluftsbadet.

Under 1940 har hembygdsföreningen från godtemplarnes donationsfond fått motta 300 kr. och från handl. Arv. Eriksson, Varm-sätra, f. d. huddungebo, 50 kr.

Axel Johansson.

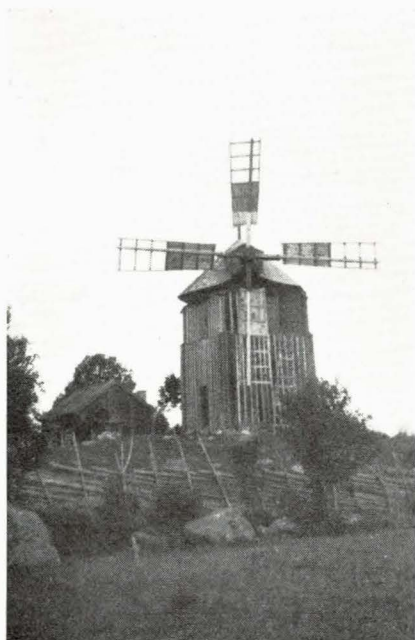
KNUTBY-BLADÅKERS FORNMINNES- OCH HEM- BYGDSFÖRBUND

I Knutby fortsätter Knutby-Bladåkers fornminnes- och hembygdsförbund sitt arbete särskilt med det lilla hembygdsmuseet, Knutby Gammalgård.

Någon gammal typisk mangårdsbyggnad har ännu inte kunnat hitflyttas utan endast en del uthusbyggnader samt det som hittills är den egentliga museibygnaden, nämligen en sal med förstuga från ett gammalt boningshus vid Burviks f. d. herrgård. Bland mängden av möbler, husgeråd och allehanda gamla föremål förvaras här nu också tillsvidare en vid Slättmon i Knutby år 1939 upprävd forntida stockbåt. Den är urholkad ur en trädstam och mycket väl formad. Ännu en liknande båt har upptagits vid Sotters by och nu även förts till Gammalgården. Från Skäringby har skänkts och hitförts en väderkvarn, sannolikt minst hundrafemtio-årig. Den var i bruk ända till år 1913.

Knutby: Gammalgården.

Knutby: Kvarnen från Skåringby
å Gammelgården.

På Gammelgården, som även omsluter en vacker ekbacke och en utmärkt naturlig teaterplats, hålles bl. a. årligen en hembygdsfest. Den har år efter år blivit alltmera talrikt besökt. Huvudtalare var 1939 rektor Wilhelm Mattsson från Väddö folkhögskola och 1940 folkskollärare Bror A. Sjögren från Alunda. Båda talade väckande och medryckande om ungdomens uppgifter i sin bygd. Mot världslägetes mörka bakgrund tecknade årets talare den ljusa bilden av svensk hembygd, troget vårdad på fädrens grund och till tjänst för kommande släkten.

Vid dessa hembygdsfester förekommer bland åtskilligt annat också regelbundet ett idrottsinslag, kallat »Knutby-stafetten», med tävlan mellan grupper från olika grannsocknar, samt förträffliga folkdansuppsättningar av Knutby S. L. U:s folkdanslag och slutligen en teaterföreställning. I år uppfördes Selma Lagerlöfs »Dunungen» på ett mycket förtjänstfullt sätt av Uppsala Godtemplares teateramatörer. Musik av Alunda elevorkester var också ett mycket värdefullt inslag i festen, liksom sång av en liten Knutby-kör.

Allra sist i den skymmande kvällen lektes som vanligt folklekar.

W. B.

LAGGA

När nytt arrendekontrakt för ecklesiastika lönebostället Prästebord i Lagga socken skulle utarbetas för den arrendeperiod, som började 1939, uppstod fråga, hur man skulle förfara med den gamla byggnad från 1600-talets slut som en gång varit prästgård och som ännu stod kvar.

Byggnaden, en förnämlig envåningsbyggnad av ålderdomlig karaktär, ägdes såsom överloppshus av dåvarande arrendatorn. Då det emellertid var önskligt — vilket särskilt påpekats av intendent Ålenius — att byggnaden borde bevaras för framtiden, allrahelst som den med säkerhet var en av Upplands äldsta bevarade prästgårdar, bildades av för saken intresserade församlingsbor, med kyrkvärden Herbert Samuelsson i Årby som ledande kraft, ett konsortium som inköpte byggnaden av frånträdande arrendator Ernst Flodin.

Genom tillmötesgående från nuvarande arrendatorns sida får byggnaden stå kvar på sin ursprungliga plats och detta är så mycket mer tacknämligt som den tillsammans med gårdens övriga byggnader bildar en tilltalande helhet.

Byggnadens iordningsställande har påbörjats och kommer att fortsättas när tid och omständigheter göra detta möjligt, då det ligger i ägarens intresse, att den icke blott skall stå som ett minnesmärke från en svunnen tid, utan att den framför allt skall kunna tjäna den nu levande generationen, kanske såsom en kombination av bygdemuseum, sockenstuga och sockenarkiv, vartill den skulle väl lämpa sig.

Under alla förhållanden stannar socknen i stor tacksamhet till dem, som på skilda sätt bidragit till att åt efterkommande bevara denna byggnad.

Christian Duhne.

LIDINGÖ HEMBYGDSFÖRENING

Lidingö hembygdsförening har nyligen gjort två mycket betydande förvärv. Det idylliska värdshuset Larsberg, beläget vid den forna Lidingöbronns landfäste, har av stadens myndigheter i maj detta år överlämnats som gåva till hembygdsföreningen. Tidigare hade myndigheterna fattat beslut om rivning av värdshuset, men beslutets verkställande förhindrades genom ingripande från föreningen, som erbjöd sig att sätta byggnaderna och trädgården i stånd på villkor att byggnaderna överlätos på föreningen och tom-

ten fick disponeras på minst 20 år. Kostnaderna för denna reparation belöpa sig på omkr. 4,000 kronor. Föreningen kommer sedan arbetet är avslutat att uthyra det gamla världshuset för kaféerörelse. Då nyttjanderätten till tomten är tidsbegränsad, får nytt avtal ske då det nuvarande utgår; om så icke sker är föreningen skyldig bortföra byggnaderna inom viss tid. Genom detta avtal mellan hembygdsföreningen och staden har frågan om bevarandet av Larsberg fått en ur alla synpunkter tillfredsställande lösning.

Vid årsmötet i april kunde ordföranden meddela, att fröken Signe Lantz, Täckå Udden, genom gåvobrev av 9 jan. 1940 till föreningen överlämnat de byggnader på Täckå Udden, å mark tillhörig kyrkoherdebostället Grönsta, som framlidne fabrikör C. R. Nyberg uppfört och nyttjat till flygmaskinshall, experimentverkstad m. m., jämte däri befintliga maskiner, verktyg och andra inventarier. Fröken Lantz hade i testamente erhållit dessa byggnader och fabrikör Nyberg hade i livstiden uttalat önskan om att experimentverkstaden inte måtte skingras.

För Lidingö och dess hembygdsförening måste det vara en angelägenhet av stor vikt, att fabrikör Nybergs verk blir bevarat just i den form, som nu genom fröken Lantz möjliggjorts. I nära 40 år arbetade den bekante uppfinnaren på Täckå Udden i den omgivning han älskade, här brottades han med problem och löste problem. Hans uppfinningar och hans djärva projekt ha gjort hans namn världsberömt.

Föreningen vakar på många sätt över öns natur- och kulturminnen och verksamheten inom föreningen är livlig. En damsektion har sammanträtt var fjortonde dag, då diskussioner, sång, musik och uppläsningar omväxlat med handarbete. Det lotteri med sålunda erhållna vinster, som föreningen 1939 anordnade, tillförde fonden för hembygdsgård en summa av 836 kronor — en vacker slant! Föreningen anordnar fester vid Valborgsmässa och midsommar m. m., har samkväm och rundvandringar, och inte heller de yngsta äro bortglömda: särskilda lekaftnar för småttingar ordnas ett par gånger om året.

Tidens allvar har här som eljes satt sin prägel på arbetet. En Luciafest förra året inbragte tillsammans med föreningens eget bidrag 300 kronor till Finland, och damsektionen har detta år arbetat uteslutande för Röda Korsets räkning. Årets valborgsmässofirande på Bredablickshöjden hade givits formen av ett medborgartåg till fosterländsk samling för att »manifestera enigheten och samhörigheten hos vårt folk i en brydsam och farofylld tid». Tåget rönt en stor anslutning av i Lidingö verksamma föreningar och korporationer och festen fick en vacker och värdig prägel.

Länna: Den gamla vattkvarnen vid Bergshamra.

LÄNNA HEMBYGDSFÖRENING

Länna hembygdsförening, som under en följd av år fört en ganska tynande tillvaro, väcktes år 1936 till nytt liv genom att den plötsligt ställdes inför en efter dess resurser vittomfattande uppgift. Bergshamra gamla vattenkvarn skulle läggas ned och byggnaderna rivas. Det stod då genast klart för hembygdsföreningen, att det här var oersättliga värden, som stodo på spel och att den måste gripa in. Underhandlingar fördes med ägaren om köp av kvarnen och samtidigt utsändes teckningslistor för bidrag till köpets finansiering. På kort tid tecknades omkring 2,000 kronor, och snart var kvarnen jämte mjölnarbostaden och en idyllisk tomt föreningens egendom, om också ej till fullo betald.

Ganska omfattande reparationer voro nödvändiga på båda byggnaderna, och dessa ha utförts med någon del varje sommar allt efter råd och lägenhet, så att det mest angelägna underhållsarbetet nu är slutfört.

Föreningens utgifter ha täckts, förutom av medlemsavgifter och de ovan angivna insamlade medlen, av inkomsterna från en hembygdsfest, som hållits på kvarntomten i början av juni varje år. Föreningens strävan har därvid varit att bidraga till att höja den

skäligen torftiga sommarfestkulturen genom att bjuda på ett på samma gång gediget och roligt program. Denna strävan har också mötts av glädjande stor förståelse. Här ha unga och gamla samlats i ständigt växande skaror för att lyssna till föredrag, sång, musik och tablåer samt roa sig med folklekar. Hembygdsfesten har av många kallats sommarens roligaste fest. Föredrag ha under årens lopp hållits av bl. a. rektor W. Mattsson, Väddö, bibliotekarien O. Lundberg, Uppsala, diakoninotarien I. Widegren, Stockholm, och rektor Jan Ottosson, Lillsved. Den ekonomiska behållningen har också blivit mycket god.

I den vackra mjölnarstugan bor alltjämt den gamle mjölnaren G. R. Schönqvist, som skött kvarnen i över 40 år. Utom hans bostad innehåller stugan ett par rum, som i år blivit iordningställda för att kunna användas vid föreningens enskilda sammankomster, studiecirkel o. d. I kvarnkammaren har ett litet hembygdsmuseum ordnats, som redan fått mottaga ganska många värdefulla gåvor från trakten, framför allt redskap av olika slag.

Länna-bygden bär prägel av gammal odling. Till de många sevärdheterna, av vilka den 700-åriga kyrkan och Penningby slott äro de förnämsta, hör nu också Bergshamra kvarn. Ingen, som besöker denna del av Roslagen, bör försumma att se denna urgamla medelpunkt för traktens jordbruk, där kvarnstenarna med visshet sedan 1540-talet och troligen långt tidigare förvandlat bondens säd till fint mjöl.

Sven Solén.

RIALA HEMBYGDSFÖRENING

Riala hembygdsförening har under år 1939 förvärvat även den tomt, varå föreningens år 1934 inköpta hus är beläget. Flera föremål ha skänkts till samlingarna. Sista söndagen i juli hölls hembygdsfest vid gården, varvid förekom körsång och allsång, musik samt ett föredrag om en resa genom Jämtland och Norge, delvis »i Birgittas fotspår».

Ordf.

ROSLAGENS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRENING

Roslagens fornminnes- och hembygdsförenings samlingar i gamla gevärsfaktoriets byggnad i Norrtälje ökas för varje år och uppgå nu till omkr. 5,000 n:r.

Under de senaste tre åren har föreningen i samarbete med Riksantikvarieämbetet verkställt fornminnesinventeringar runt i trakten

av Norrtälje, varvid tusentals fasta fornlämningar kartlagts, beskrivits och avbildats. I Norrtälje samt i Frötuna är inventeringsarbetet avslutat, i Roslagsbro nästan färdigt. Härnäst i tur kommer Östuna.

Samlingarna ha varit tillgängliga för allmänheten onsdagar, lördagar och söndagar. Under den bistra vintern måste de dock tidvis hållas stängda. Skolbarn från Roslagen under ledning av lärare ha fritt tillträde till samlingarna, en rättighet som också flitigt utnyttjats.

ROSLAGSKULLA HEMBYGDSFÖRENING

Roslagskulla hembygdsförening hör till de föreningar som haft förmånen att kunna rädda ett par gamla märkliga hus på platsen och dessutom ha så gott som fullständig uppsättning av möbler som tillhört stugan. Av de uppländska hembygdssamlingarna blir den därför en av de allra värdefullaste. Föreningen har ännu ej haft medel att restaurera byggnaderna och iordningställa interiörerna, men arbetar oförtrutet med detta mål i sikte. Under förra året hölls andra söndagen i advent en konsert av Stockholm-Roslagens järnvägars musikförening i kyrkan, varav halva inkomsten gick till hembygdsföreningen.

SIGTUNA FORNHEM

År 1915 började d:r Olof Palme genomföra de första systematiska undersökningarna av Sigtunas s. k. »Svarta jord», de på sina håll ända upp till 4 m. mäktiga kulturlager, som bildats sedan staden omkr. 1000 e. Kr. grundlades. Samma år stiftades även på Palmes initiativ föreningen Sigtuna Fornhem. Dess ändamål var i främsta rummet att förvärva och att i ett museum förvara fynd från Sigtuna samt möjliggöra fortsatta undersökningar av det forna Sigtuna.

Sigtuna: Föremål av älghorn vars ena ända utformats till ett skäggigt krigarhuvud med hjälm. Möjligen beslag till ett skrin. Fynd från Sigtunas »svarta jord».

Efter d:r Palmes död 1918 låg verksamheten nere några år, men 1923 kunde museet, en 1700-talsbyggnad, vid Lilla Torget öppnas för allmänheten. Under årens lopp ha sedan dess ett flertal betydande utgrävningar inom staden genomförts av Sigtuna Fornhem och museets samlingar ha mångdubblats. Ett betydande arbete har nedlagts på försök att skaffa museet nya och brandfria lokaler, men de ha ännu ej krönts med framgång. Ordförande i föreningen är rektor Harry Cullberg, Sigtunaskolan.

SOLLENTUNA HEMBYGDSFÖRENING

Under 1939 fortsatte Sollentuna Hembygdsförening arbetena med restaurering av boningshuset vid Härsby, den gamla bondgård i Turebergstrakten, som Sollentuna kommunalfullmäktige ställt till föreningens disposition. De olika lagren av puts på ytterväggarna borttogos, och huset putsades i huvudsaklig överensstämmelse med det ursprungliga utseendet. Även i det inre har en del arbeten utförts under året. Sålunda har den under senare tid tillkomna inredningen på vinden avlägsnats, varigenom större utrymme åstadkommits där.

Alltsedan föreningen år 1934 bildades, har styrelsen varje år anordnat vandringar och utfärder i hembygden, för att sollentunaborna, som till övervägande del inflyttat hit från andra trakter i landet, skola lära känna den bygd, i vilken de fått sin verksamhet. Sollentuna har en rik natur med sjö och berg, skog och slätt, »en bild i smått av hela vårt land», som är värd att lära känna. Därtill kommer, att få bygder äro så rika på fasta fornlämningar som just Sollentuna. 1939 anordnades tre sådana utfärder.

Trefaldighetsafton arrangerades som vanligt en liten festlighet först vid den gamla trefaldighetskällan vid Tunberget och därefter på bergets topp, varifrån man har en underbar utsikt över Edsviken och Norrviken med bygden på västra och skogen på östra stranden. Midsommaraftonen restes majstången vid Härsby, där riksspelmannen Hjort Anders Olsson svarade för musiken. Andra söndagen i advent anordnades som föregående år julmarknad i Härsby. Under försäljning av hemstöpta ljus, halmarbeten och kaffe pågick därvid ljusdoppning i köket.

Under år 1940 har den gamla täppan vid Härsby delvis blivit färdigställd. Sålunda ha åtskilliga äldre kryddväxter och prydnadsväxter planterats. Det s. k. hönshuset, som man tidigare avsett att riva, har vid undersökning befunnits vara byggt på ett ganska unikt

sätt och skall under året restaureras. Det är styrelsens förhoppning att under året kunna förvärva en loge, som i så fall skall flyttas till Hårsby och bli förvaringslokal för en del föremål. Två utfärder ha företagits. Midsommaraftonen deltog omkr. 700 personer i midsommarfirandet vid Hårsby.

SOLNA HEMBYGDSFÖRENING

Solna hembygdsförening är ensam i Uppland — och troligen i Sverige — om att ha ett »falkenärsboställe» som bygdemuseum. År 1937 hyrde föreningen en invid Solna kyrka belägen gammal byggnad, som varit boställe för tre generationer »falkenärer». Titeln har gamla anor — från den tid man jagade med falk. Ännu den tredje innehavaren av bostället, C. H. K. von Hamm, född å fädernebostället 1806, bar titeln »Kungl. Falkenerare», ehuru han liksom sin far senare fick titeln »överjägmästare».

I det gamla vackra falkenärsbostället förvarar Solna hembygdsförening — som nästa år fyller 20 år — sina samlingar, vilka alltjämt ökas med olika föremål, bilder och dokument belysande socknens historia. Museet hålles öppet för allmänheten söndagar kl. 1—4 em., sommarmånaderna även onsdagar kl. 6—8 em.

SPARRSÄTRA

Sparrsätra-Breds bygdegård har blivit en verklig samlingsplats för ortens befolkning. Här kan ungdomen roa sig av hjärtans lust, och här samlas gärna hela familjerna. På samma timme sitta alla åldrar bänkade kring långborden och avlyssna föredrag, musik och sång. Ibland ha vi lejda krafter, men lika ofta sköta ungdomarna själva programmen. Här samlas man både till gudstjänster och till bildande föredrag och här kan man få sund förströelse. Inte sällan händer det att det dukas till femtioårskalas i bygdegården; då flammar stockvedsbrasan från gillestugans öppna spis, och man sampråkar om både gammalt och nytt i bygden. Vi ha sökt göra bygdegården till en plats, där alla kunna mötas och alla känna sig hemma, och ha funnit att den på så sätt blir en verklig andlig tillgång för bygden, inte minst i dessa tider.

Birger Malmquist.

SPÅNGA FORNMINNES- OCH HEMBYGDSGILLE

Arbetet har, heter det bl. a. i berättelsen för arbetsåret 1939, bedrivits efter i stort sett samma riktlinjer som föregående år, men oron utanför vårt lands gränser har tyvärr icke helt lämnat arbetet opåverkat. Ett lovande samarbete har inletts med Riksantikvarieämbetet. Därvid har planen för en fullständig fornminnesinventering i Spånga socken genom samarbete mellan Riksantikvarieämbetet och gillet skisserats. Planen har emellertid t. v. måst skrinläggas i förbidan på lugnare tider. Amanuens Anderbjörk har, med anledning av anmäld åverkan på Töjnaröset, tillsammans med skriftvårdaren och hr G. Lundberg besiktigat en del fornminnen, bland vilka må nämnas gravfältet vid Lunda, Risenekullen och bronsåldersröset på Töjnaberget. Första resultatet härav har blivit, att fornminnesskyltar genom gillet försorg uppsatts vid de två sistnämnda platserna. Av Riksantikvarieämbetet har gillet som gåva fått mottaga en karta med inventeringsförteckning över gravfältet vid Lunda. En framställning till Stockholms stad om iordningsställandet av platsen kring älvkvarnsstenen på Flysta mark har rönt glädjande förståelse och lett till åsyftat resultat.

Genom att gillet anskaffat småbildskamera, har möjligheter beretts att påbörja en systematisk fotografering av minnesmärken, föremål och byggnader m. m., i första hand sådana, som hotas av ödeläggelse. Härav upplägges ett fotografi- och skioptikonarkiv. Därjämte har ett flertal äldre Spånga-bilder reproducerats och införlivats med gillet arkiv.

Genom kassavårdaren Hugo Nissars fränfälle har gillet förlorat en intresserad medlem och rådet en nitisk och mångkunnig ledamot. »Glad och god skall män'skan vara», var hans valspråk, och han hade en sällspord förmåga att omsätta detta på sin livsföring och även i ej ringa mån i samma riktning påverka dem som kommo i beröring med honom.

Såsom vidare framgår av årsberättelsen är intresset för gillet stort i orten och deltagandet livligt. Förutom årsmötet ha flera sammankomster och utflykter anordnats, aftenunderhållning för gamla m. m. En »vårvandring» i orten hölls 21 maj i sällskap med Bromma hembygdsförening, och 11 juni anordnades sommarutflykt till Vendel, Dannemora och Österby. Föreningens energiska hembygdskör har hållit 27 övningar, inövat ett 20-tal nya sånger och medverkat även vid andra fester och samkväm än föreningens egna, på nykterhetsfolkets dag, Röda korsets Spaniaafton m. m.

Gillet har åtnjutit anslag från landstinget med 300 kr. och från Spånga kommun med 200 kronor.

»I mörka allvarstider», slutar rådets av ålderman Olof Olsson och skriftvårdare Oscar Wennerström underskrivna berättelse, »när man ser hur allt vad vackert tänkts och hoppats slås i spillror, när man ser huru på några få timmar värden förintas, som tagit århundraden att samla och bygga upp, då lär man sig förstå och uppskatta lyckan och värdet av att äga en hembygd, en liten flik av ett älskat, fritt fosterland, där man kan samlas i beundran inför det stora arv, som förfäderna lämnat i våra händer till förvaltning och förkovran för kommande släkten. Må gillet värv i hembygds-vårdens och fosterlandskärlekens tjänst kunna framgångsrikt fortsättas allt framgent och må aldrig den dag randas, när våra fäders griftekullar demoleras och våra hem läggas i ruiner av råa fiendehorders framfart.»

SUNDBYBERGS HEMBYGDSFÖRENING

Sundbybergs hembygdsförening har framförallt inriktat sig på att skapa ett hembygdsarkiv, och har också sedan föreningen 1934 bildades genom energiskt arbete av ordföranden Henning Österberg lyckats erhålla ett ståtligt arkivaliskt material belysande Sundbybergs äldre och nyare öden.

Arkivet består av kartor, gamla handlingar, fotografier, oljemålningar, smalfilmer och annat arkivmaterial, bl. a. en stor samling tidningsurklipp, den sistnämnda omfattande 30 band med omkring 10,000 artiklar från och med 1895. Det fotografiska materialet består enbart för tiden 1895—1910 av 300 plåtar. Utom inkomst av medlemsavgifter — föreningen har 180 medlemmar — erhåller föreningen ett anslag å 200 kronor av staden. Föreningens viktigaste årliga fest, Luciafesten i kyrkan, ger också ekonomiskt bidrag till verksamheten.

Föreningens arkiv förvaras f. n. hos ordföranden, men man hoppas med tiden kunna erhålla egen lokal för samlingarna.

SYDVÄSTRA UPPLANDS HEMBYGDSGILLE

Sydvästra Upplands Hembygds-gille anordnade söndagen 30 juni 1940 en sommarfest i förening med friluftsgudstjänst vid Kvekgården. För ändamålet hade gillet lyckats erhålla medverkan från Örsundsbro husmodersförening och Biskopskulla-Fröjeslunda

Kvekgården: Från sommarfesten 1940; t. v. »böнемannen» (biodlare J. H. Söderlund) i full aktion, t. h. de nyförlovade på förstutrappan (hemmansägare C. V. Rönnquist och fru Elin Andersson, vakterska vid Härkebergagården).

J. U. F. Den talrikt besökta festen, som på alla sätt blev synnerligen lyckad, gynnades av det mest strålande sommarväder. Ett roligt inslag i festligheterna var, då Kvekgårdens »bonde», en gammal ungtkarl, fick friebesök av en gammal ungmö från Härkeberga, åtföljd av sin böнемan. De åkte i en gammal kalesch och väckte mycken munterhet bland festdeltagarna. Vidare förekom ett fosterländskt föredrag, bystämma med Kvekbys män i gamla dräkter, folklekar, musik av allmogespelmän, solosång och allsång, gissningstävlan m. m.

Av allt att döma trivdes festdeltagarna gott. Uppslutningen visade också, att gillet möts med förståelse i sin strävan att skydda och bevara de rika minnen från gångna tider, som äro samlade vid Kvekgården.

G. N.

SYDVÄSTRA UPPLANDS KULTURHISTORISKA FÖRENING

Sydvästra Upplands kulturhistoriska förening i Enköping fullbordar nu sitt trettioandra verksamhetsår. Ända sedan föreningens bildande ha museilokaler disponerats i källarvåningen till sparbankshuset i Enköping. Utrymmena ha allteftersom samlingarna vuxit — de omfattade vid 1939 års utgång 3,040 bokförda nummer — blivit otillräckliga och anhopningen av föremål kommer nu museet att verka magasin. Betydande samlingar ha också magasinats på annat håll i staden. Under sådana omständigheter har föreningens allt överskuggande problem blivit frågan om nya lokaler, som skulle kunna ge rättvisa åt de värdefulla samlingarna, vilka, väl exponerade, böra kunna ge en mycket god bild av kulturutvecklingen i Enköping och sydvästra Uppland under århundradena.

Ett bland museets värdefullaste förvärv under senare år är den intressanta samlingen av verktyg m. m. från C. G. Skarfs nedlagda gelbgjutareverkstad i Enköping, en av de sista i Sverige.

A. Lj—g.

SÖDERBY-KARLS FORNMINNESFÖRENING

Att ordna programmet för en hembygdsförenings sommarfest är inte alltid så lätt. Det få de som närmast ha ansvaret för festen ofta erfara. Vad skall man hitta på? Det måste vara något värdefullt. Det får inte kosta alltför mycket. Och det måste dra folk.

En utmärkt programpunkt, om ock arbetsam och tidskrävande,

Söderby-Karl: Ur bröllopet på Ulfåsa, uppfört 1935.

Söderby-Karl: Scen ur spelet »Peder Rank», 2:a akten: den nye landshövdingen kommer.

är att med egna krafter spela någon lämplig pjäs. Förutsättningarna för att detta skall lyckas äro: tillgång till lämpliga pjäser, regissör, dräkter och personer, villiga att spela teater.

Söderby-Karls fornminnesförening har under några år varit i den lyckliga belägenheten att äga alla dessa förutsättningar. Och tack vare dem vågade föreningen år 1935 ge Frans Hedbergs »Bröllopet på Ulfåsa» med musik av Aug. Söderman, vilken i övrigt härstammar från Söderby-Karl. Det är tack vare i första rummet regissören, folkskollärare Gösta W. Larsson, Broby, och därefter de duktiga skådespelarna som det hela kunde gå så väl i lås. Resultatet blev strålande både vad det gäller utförandet och den ekonomiska behållningen. Att spelarna, då dubbla föreställningar gavs, måste gå klädda i varma peruker och kläder från kl. 6 till 12 på natten hör till »yrket». Scenutrymmet hotade även att alldeles ta slut tack vare de yngsta åskådarnas strävan att komma riktigt nära.

År 1937 gavs en repris av »Ulfåsa», även då med mycket god behållning. Och i sommar gavs O. Hermelins historiska sångspel »Peder Rank och hans fästmö» på samma Erikskulle-teater. Denna pjäs med ämne från Karl XII:s dagar är en alldeles ypperlig sak just för våra hembygdsfester.

Skulle några önskemål framställas beträffande hembygdsföreningarnas amatörteaterfråga voro det viktigaste att förteckningar över lämpliga pjäser finnes, där man kunde erhålla uppgifter på förläggare, pjäsernas längd och innehåll m. m. samt en handledning för regissörer, dekoratörer och spelare. Funnes dessa hjälpmedel, komme säkert många hembygdsföreningar att sätta i gång med amatörteater till glädje för de agerande själva och till god hjälp för den ofta ansträngda föreningskassan, vilket förvisso bleve vår stora gemensamma sak, hembygdsrörelsen, till fromma.

Nils Waldebäck.

*

Till tjänst för intresserade meddelas här namn på ett antal serier av teaterpjäser. Man bör dock, framhåller teaterhistorikern bibliotekarien N. E. Taube, Uppsala, som välvilligt lämnat denna förteckning, välja med urskillning bland pjäserna, så att man får inte endast en för publiken lämpad pjäs utan också en uppgift, som man med föreningens tillgång på skådespelarkrafter verkligen kan lösa. Förutom de pjäser, som finnas upptagna i dessa serier, finns givetvis ett stort antal andra, som utgivits under resp. författarnamn.

De äldsta serierna äro *Svenska teatern* och *Bibliotek för teatervänner*. Mycket av vad som finnes här är dock föråldrat.

De viktigaste yngre seriepublikationerna äro: *Repertoaren*, ny serie teaterstycken för amatörsällskap (Stockholm fr. o. m. 1933, 24 n:r), *N. T. O:s teaterbibliotek* (Stockholm fr. 1926, 80 n:r), samma biblioteks ungdomsserie (Stockholm fr. 1926, 21 n:r), *Radio-tjänsts teaterbibliotek* (Stockholm fr. 1934, 47 n:r), *J. U. F:s teaterpjäser* (Stockholm fr. 1935, 5 n:r), *N. O. V:s teaterbibliotek* (Stockholm fr. 1933, 5 n:r), *Borgåbladets teaterbibliotek* (Borgå fr. 1924, 80 n:r), samt *Ungdomsföreningarnas teaterbibliotek* (Helsingfors fr. 1917, 5 saml:r).

SÖDRA OLANDS HEMBYGDSGILLE

Förarbetena till nästa års hembygdsting ha pågått sedan mera än ett år tillbaka. Denna stora bygdefest, som återkommer vart femte år, förberedes i god tid, och förarbetena utgöra i själva verket en mycket stor del av gilletts verksamhet. Så är t. ex. utgivandet av festskriften »Olandsbygden» enbart det en omfattande arbetsuppgift, som sätter många medlemmar i aktivt hembygdsarbete också under tiden mellan tingen. Det har visat sig vara mycket

uppskattat av medlemmarna att i tidskriften få redovisa sina hembygdsvetenskapsforskningar vare sig det sker i små notisformade meddelanden eller i uppsatser av större omfattning. Storparten av utrymmet i tidskriften brukar ges åt en krönika över socknarna inom gilletts verksamhetsområde. Denna gång är turen kommen till Morkarla.

Jämte festskriften är det många andra krävande arbetsuppgifter knutna till dessa hembygdsting. Vid förra tinget samlades intresset och arbetet kring skapandet av hembygdsskådespelet »Olänningarna». Upptecknandet av bygdeseder, bygdehändelser, visor och ordstäv till materiel för skådespelet, liksom arbetet med dess inövande och uppförande satte hundratals personer inom och utom gillet i aktiv verksamhet och i intimt samarbete under mer än års-lång tid.

För nästa års ting planeras en större hemslöjdsutställning, om den nu på grund av tidshändelserna kan bli möjlig. Redan tidigt i våras började i varje fall propagandan för deltagande i denna utställning. Gillet anordnade då i samverkan med Olands Södra Hushållningssgille hemslöjdsdagar i Alunda, Ekeby, Tuna och Morkarla. Därvid lämnades informationer för den planerade utställningen. Särskilt påvisades betydelsen av att ullspånaden och yllevävnaden även komme att bli väl representerade vid utställningen. Programmet för hemslöjdsdagarna omfattade instruktiva föreläsningar om ullens användning, beredning, spånad och vävning varjämte demonstrerades tyger, filter, muffar, kostymer och dräkter m. m., förfärdigade av hemarbetade produkter. Vidare förekom föreläsningar om betingelserna för en lönande och rationell fåravel. Det stora intresset för återupplivande av fårskötseln under tidsenliga former förde t. o. m. fram till förslag om uppriktande av kooperativ fårfarm, och en interimsstyrelse erhöll i uppdrag att föra frågan fram till förverkligande.

Om gillesverksamheten i övrigt kan nämnas att samlingarna i bygdemuseet vid prästgården i Alunda och vid hembygdsgilletts stuga i Tuna vid olika tillfällen fått värdefulla tillskott. Gillet har inköpt ett par timrade bodar i Skarp-Ösby, vilka t. v. få kvarstå på sina platser. Den ena boden är den som omnämnes i intendent Ålenius' uppsats om »Uppländsk knuttimring» (Uppländsk bygd, s. 82) som en av landskapets tre äldsta timmerbyggnader. Den har rundskavt timmer med en undre »halsning» mot knuten. Den andra har sexkantbilat timmer och torde enligt sakkunskapen ha nära fyra sekler på nacken. I samråd med Landsantikvariern har vidtagits förberedande åtgärder för restaurering av vissa skadade forn-lämningar inom verksamhetsområdet. Det har också i samband därmed dryftats att iordningställa ett mycket vackert gravfält med

skeppssättningar i Torsne i Alunda, och ett likaså ståtligt gravfält med resta stenar och andra gravformer i Hånsta i Ekeby. Dessa båda fält äro nu överväxta med smågranar och buskvegetation samt mossar. I Mälby har f. hemmansägare J. Gustavsson, en av gillets trogna fornvårdare, restaurerat en gammal milstolpe utefter Öregrundsvägen. Det sista må nämnas som ett exempel på trogen omvårdnad av en gången tids kulturmärken, som det glädjande nog ännu gives många bevis för i vår bygd.

B. Sjögren.

TEGELSMORA HEMBYGDSFÖRENING

Tegelsmora hembygdsförening kunde under år 1939 inregistrera sitt 10:de verksamhetsår. Händelsen firades med en särskild jubileumsfest 20 augusti, som tack vare ett gediget program och ett gynnsamt väder blev i alla avseenden lyckad. Styrelsen hade i programmets sammanställning velat framhålla en hembygdsförenings mångskiftande verksamhetsuppgifter. Att festen, som pågick från kl. 2 till 12 em., besöktes av omkring 1,000 personer vittnade nogtamt om befolkningens intresse för saken. Dir. musices Sven E. Svensson, Uppsala, kåserade på ett intresseväckande sätt över den uppländska allmogemusiken, illustrerat med låtar på fiol. Rektor S. Kjersén höll ett medryckande föredrag om »Ungdomen och hembygden», där han i ömsom djupsinniga och ömsom humoristiska ordalag karakteriserade ungdomen av i dag och påvisade att den djupast rotade hembygds känslan icke kunnat fördrivas genom den nödtvungna flykten från hembygden eller genom dagens moderna livsföring. Föreningens värdefulla nyförvärv för året, den från skogstorpet Sjövreten till hembygdsgården nerflyttade loftboden, socknens med all sannolikhet äldsta byggnad, fick genom bibliotekarien O. Lundberg en intressant historisk belysning. Mellan föredragen utfylldes programmet med musik och sång, med musikdirektör Westling från Stockholm som ledande kraft. Den speciellt för ungdomen avsedda delen av programmet utgjordes av en vacker gymnastikuppvisning av traktens ungdom, diverse lekar och till sist dans. Styrelsen hade all anledning känna sig belåten med avslutandet av den första 10-årsperioden i föreningens historia, men anser på samma gång att framgången förpliktar.

Föreningens museiverksamhet har under året riktats med två beaktansvärda nummer: en äldre tröskverksvandring, numera helt avskaffad i praktiskt bruk, samt ett gammalt musikinstrument, klavér av gammal modell, vilket socknens för 30 år sedan avgångne klockare J. Morén under många år med högt skattad virtuositet

Tegelsmora: Från hembygdsgården i Tegelsmora, t. v. boden från Sjövreten.

trakterade. Av möbler och husgeråd har museet fått mottaga en del intressanta föremål.

Ehuru det kan synas som om den nu rådande oron i världen skulle verka hämmande på kulturell föreningsverksamhet av varje slag, hoppas dock styrelsen att just hembygdsintresset genom världshändelsernas förlopp skall få en kraftig väckelse. Den närmaste uppgiften blir att med utnyttjande av detta intresse ge modernt och tidsenligt innehåll åt föreningens arbetsprogram. Ett önskemål vore att under den mörka årstiden, då starkt behov av underhållning gör sig gällande för bygdens ungdom, anordna studiecirklar och föredragsaftnar. Kortare instruktionskurser i hantverk och handarbete för såväl manlig som kvinnlig ungdom är en uppgift, som hembygdsföreningen kunde ha anledning söka lösa, då stor brist råder på yrkeskunnig arbetskraft å landsbygden. De långa höst- och vinterkvällarna kunde på detta sätt användas för både nyttigt och nöjsamt ändamål. Arbetsuppgifter saknas ingalunda och med ungdomen som kraftigt medverkande part hoppas styrelsen att föreningen skall i sin mån alltjämt hävda sin plats som en landsbygdens kulturfaktor.

Axel Adling.

TIERPS HEMBYGDSGILLE

Tierpsortens Hembygdsgille bildades 21 mars 1927 av några för hembygdsrörelsen intresserade i Tierps köping och var från början avsett att omfatta Tierps, Västlands och Söderfors socknar. Ganska snart visade det sig, att verksamhetsområdet var för stort, och det

blev nödvändigt att inskränka det till Tierps socken och köping, varvid namnet blev Tierps Hembygds-gille. För att sprida känedom om gillet syftemål anordnades möten och fester på olika platser inom socknen såsom vid Torslunda, Gryttjom och Munga; vid dessa tillställningar erhöles en mängd medlemmar, som sedan fingo hjälpa till med att insamla gamla föremål till den hembygds-gård, som gillet hade för avsikt att anlägga.

År 1928 inköpte gillet sin första byggnad, den märkliga 1600-talsloftboden från Djupa i Tierp. Samma år restes genom gillet försorg en runsten vid Gillberga.

År 1933 lades arbetet på bredare bas i och med det samarbete, gillet då inledde med ortens J. U. F.-, husmoders- och hantverks-föreningar. Detta visade sig vara ett lyckligt grepp, och ett stort uppsving i arbetet kunde genast noteras. Genom fester och varulotterier hopsamlades medel. En fest år 1934 gav en nettobehållning av 2,700 kronor. Samma år inköptes från Skämsta by i Tierp en tvåvånings parstuga från 1700-talets mitt, och året därpå fick gillet som gåva av Stora Kopparbergs Bergslags A.-B. ett portluder från L:a Bullebo, Tierp, och av kommunalnämndsordföranden C. G. Eriksson en ängslada från Munga by, Tierp. Med bidrag av därtill skänkta medel inköptes 1935 ett soldattorp, bestående av stuga och fähus.

Sedan Tierps köpings kommunalfullmäktige upplåtit ett lämpligt område inom Sveaparken i köpingen till hembygds-gård, flyttades 1935 samtliga förvärvade byggnader dit. Soldattorpet är nu bostad för vaktmästaren. Ledare och rådgivare vid förvärvet, flyttningen och nyuppförandet var intendenten Nils Ålenius, och gillet står till honom i stor tacksamhetsskuld för det sakkunniga och uppoffrande arbete, han nedlagt såväl därvid som vid samlingarnas ordnande.

Hembygds-gården invigdes 7 juni 1936 av landshövding S. Linér. Vid invigningen hade gillet glädjen att som gäster även se Upplands fornminnesförening och Svenska naturskyddsföreningen.

Samlingen av lösa föremål har i huvudsak skänkts till gillet. Polisupplysningsman Birger Freedner har härvid varit en flitig samlare och givare, som haft rika möjligheter att vid av honom hållna auktioner förvärva värdefulla föremål. För närvarande omfatta samlingarna över 800 nummer, varav många särdeles märkliga, bl. a. bänken från Frebro, sannolikt Upplands äldsta allmogemöbel. Byggenskapen har dragit en kostnad av cirka 20,000 kronor. Medel till den har erhållits dels genom kontanta bidrag av bolag och enskilda, dels genom lotterier och fester samt genom upptagande av ett lån på 8,000 kronor, vilket nu amorterats ned till 2,600 kr., den nuvarande skulden.

Tierp: Bystämman vid hembygdsgården, med föreningsmedlemmar som agerande; i mitten bärs »bykistan» från Munga by, som lämnat materialet till bystämman. Byamännen äro fr. v.: hemmansäg. Arv. Eriksson, kamrer Janne Hellgren, målare Paul Skytt, arrend. Joh. Mohlén, apoteksbitr. Paul Englund, kronosköv. A. G. Spjut, hemmansäg. Ragnar Ekström, arrend. Aug. Eriksson, handelsbitr. Gösta Jansson, kommunalnämndsordf. C. G. Eriksson samt hemmansäg. Erik Pettersson.

Så har alltså vår hembygdsgård kommit till genom ortsbefolkningens intresse och offervilja. Många frivilliga dagsverken och körslor äro tacksamt att anteckna bland bidragen.

Den museala sidan av gillet verksamhet har givetvis varit den mest omfattande, men därför har inte andra områden åsidosatts. Som redan nämnts samarbetar gillet med särskilt husmoders- och hantverksföreningarna i orten och i hembygdsgården samlas de tre föreningarna till dryftande av föreningsangelägenheter; där har husmodersföreningen hållit kurser i vävnad och sömnad och där hållas dess syaftnar, då arbeten för lotteriändamål förfärdigas, samtidigt som man lyssnar till föredrag eller uppläsning.

Gillet har startat en skriftserie »Tierpsbygden», varav hittills häftet I utkommit år 1938. Serien är avsedd att bli en historisk och kulturhistorisk skildring över Tierpsbygden, då där skall publiceras artiklar om ortens bebyggelse, arkeologi, växt- och djurliv m. m. Häfte II har dröjt, men kommer.

Med ledning av bevarade handlingar i Munga och Fäcklinge

byars bykistor har *bystämmor* från vardera av dessa byar, så originaltroget som möjligt, iscensatts och uppförts, den ena vid invigningsfesten 1936 och den andra vid sommarfesten 1937. Fäcklingestämman gavs även vid Disa-festen i Gamla Uppsala år 1937. Stämmodeltagare ha i huvudsak varit bönder, bl. a. från nämnda byar, och stämmornas ordförande har varit socknens kommunalordförande.

Utflykter ha företagits några gånger, varvid bl. a. Örbyhus slott, gravfält i Vendel, Tierp och Västland demonstrerats. Särskilt vid utflykten till Vendel var deltagarantalet mycket stort.

I år har i samarbete med S. L. U. anordnats en medborgarfest för försvarslånet vid hembygdsgården. Vid denna tecknades 6,500 kronor i lånet och behållningen placerades i försvarsobligationer. En festlig tillställning hölls till vilken den vid Bäcklösen i Tierp förlagda landstormskontingenten inbjudits. Musiken vid festen bestods av landsormens eget kapell »Bäcklösen Bedauring Band», som var förträffligt.

Då och då har gillet samlat sina medlemmar till samkväm. Vid sådana tillfällen ha förekommit föredrag av någon medlem, ibland illustrerade med skioptikonbilder. Folkmusik på nyckelharpa och fiol, dans och lekar ha därvid även stått på programmet. Någon gång ha dessa samkväm ordnats i form av »knytkalas» särskilt vid juletid, eller som äggsexa vid påsktid. Även »grötgille» har förekommit och nu i höst planeras surströmmingskalas. »Korgar» med skämtsamma småsaker i ha ibland fått gälla som inträdesbiljett till samkvämen. Korgarna ha därunder bortauktionerats och kassan har på så sätt fått en slant.

Gillet har även bestått sig med en gilleskald, som i skämtsamt form skildrat gillestyrelse och medlemmar.

Hembygdsgården har uthyrts till sammanträden och festplats åt ortens ideella föreningar, såsom I. O. G. T., idrottsföreningen m. fl. Gillet har således strävat efter att göra hembygdsgården till en levande institution och inte bara ett museum.

Ordf.

VIKSTA HEMBYGDSFÖRENING

Då Viksta hembygd förenings för snart tre år sedan bildades, skedde detta till icke ringa del på handlanden Otto Bergers initiativ. Genom dennes död i juni 1940 har föreningen emellertid berövats det värdefulla stöd, som hans medlemskap däri utan tvivel utgjorde. Dock fortsätter föreningen allfort att arbeta efter de

linjer, som uppdragits under Bergers tid som ordförande, och att vidare utforma hans idéer.

Föreningens avsikt är att, så snart möjlighet därtill yppar sig, inköpa en äldre mangårdsbyggnad eller större stuga. Denna skulle flyttas till kyrkvallen, på socknens egen mark i en omgivning av lummiga träd. I denna byggnad skulle en övre våning inredas till en museiartad lokal, möblerad med gamla möbler från trakten. Dit skulle alltså de föremål, som inrymts i grannsocknarnas museer, sedermera kunna flyttas tillsammans med de saker, som i framtiden erbjudas föreningen.

För bottenvåningen har man däremot tänkt sig följande användning. Genom att utrusta densamma med bord och bänkar av stil-enlig typ skulle den bli ett slags församlingssal, dit sammankomster, kyrkliga samkväm, konfirmationsläsning o. d. skulle kunna förläggas. Ett i Viksta länge känt behov av en dylik samlingslokal skulle därigenom i en tilltalande form fyllas.

Johannes Lindgren.

VITTINGE HEMBYGDSFÖRENING

Hembygdsföreningen förvärvade förra året ett portlider, som stått hos Karl Larsson, Grimle. Det är omkring 9 m. långt och 7 m. brett och är uppfört av timmer; det innehåller jämte plats för redskap ett rum, som förr brukades som stall. I detta förvaras nu ett gammalt täljstensfat från Skräddarbo. Detta brukade man smör på vid mejeriet där förr i världen. Fatet har skänkts till hembygdsföreningen förra året. Portlidret är nedmärkt och uppsatt av T. Eriksson, Gillberga, och A. Larsson. Det tar sig bra ut där det står och när den gamla musiken ljuder därinne på festplatsen vid hembygdsfesterna, kommer man osökt att tänka på Karlfeldts ord: »Här hugsvalades far och farfar en gång av den surrande bondviolin.» De gamla i Vittinge komma ihåg att det fanns tre portlider i Gillberga, tre i Näsbo, ett i kaplansgården, ett i Hemmanbo och ett i ösby. Alla äro dock nu borta.

Föreningen har vidare under detta år inrett ett rum i härbret för talare och spelmän under hembygdsfesterna. De gamla möblerna äro från K. Karlsson, Norrgården, och A. Larsson, Gillberga, har skänkt en gammal spegel dit. Rummet har gammaldags ro och stämning över sig.

Föreningens hembygdsfest hölls den 7 juli. Talare var kyrkoherde E. Brundin, Kila, som höll föredrag om Heidenstam. Musik-

Vittinge: Det nyuppförda portlidret från Grimle vid Vittinge hembygdsgård.

direktör Åke Nygren reciterade dikter och berättade sagor av Andersen. Socknens musikanter svarade för dansmusiken. Festen var som vanligt talrikt besökt och behållningen blev god. Våra samkväm har under krigsåret torkat in men skall upptagas i år igen. Vi bruka själva svara för underhållningen. En gång berättade t. ex. en medlem om sina år i Amerika. Önskemål för framtiden är: utgivandet av en tryckt katalog över föremålen i museet med angivandet av varifrån varje sak kommit och hur den använts.

Annandag jul i år skola vi försöka ta upp det gamla Staffanssjungandet igen. Undertecknad har av en gammal sockenbo fått veta huru det gått till i Vittinge och hur stjärnan sett ut, etc. Det är barn från Vittinge kyrkskola, som skola sjunga, och pengarna i Judas pung går till välgörande ändamål.

Egron Lundell.

VÄRMDÖ SKEPPSLAGS FORNMINNESFÖRENING

Värmdö Skeppslags fornminnesförening har under år 1939 fortsatt sin verksamhet efter samma linjer som under tidigare år. Dels har arbetats för utökning av föreningens samlingar i fornstugan,

dels på utökning av arkivet. En värdefull gåva har föreningen fått av ingenjör Axel Odelberg, Djursholm, tidigare överingenjör vid Gustafsbergs porslinsfabrik och under många år ordförande i distriktets vägstyrelse. Gåvan består av ett hundratal skioptikonbilder samt 4 st. album fotografier från de omfattande vägarbetena inom skeppslaget under gångna år. Bland andra gåvor märkes ett vackert rockblad.

Så snart erforderliga medel bli tillgängliga skall ytterligare en byggnad uppföras intill fornstugan för förvaring av större föremål.

Årsboken för år 1939 kunde ej utsändas i år emedan tryckeriets personal i stor utsträckning varit inkallad till militärtjänst. Ur årsbokens innehåll märkes: »Värmdöärenden i Stockholms Domkapitel» av förste arkivarie Gunnar Bolin, »Antikt och gammalt» av intendent Nils Ålenius, »Komminister E. B. Gustafsson, Möja hembygdsmuseums skapare» av komminister Hans Persson, »Bruncrona på Wik» av jordbrukskonsulenten Gunnar Wahlberg, »Komministern i Värmdö» av arkivarie Gunnar Hellström. Dessutom en anmälan om broschyren »Värmdön runt» och ett kortare meddelande om Svenska Fornminnesföreningens vårutfärd till Värmdö 29 maj, med besök på Gustafsbergs porslinsfabrik, Lemshaga gård, Säby gravfält på Ingarö, Värmdö kyrka, fornstugan, Norrnäs gård samt Waxholms fästning.

Föreningen har för sin verksamhet erhållit ett anslag av 400 kronor från Stockholms läns landsting.

Ett arbete av stort intresse, som föreningen hoppas kunna ekonomiskt stödja, är konservering av gamla begravningsfanor i Värmdö kyrka. Många sådana finnas, vilka i äldre tider prytt Baggessa och Flemingska gravkoren. Tack vare ett större bidrag från fru Elisabeth Nathanson på Sund har den Svinhufvudska begravningsfanan från år 1666, buren vid amiralitetsmajoren Isack Svinhufvuds begravning, blivit konserverad på Pietas. Önskligt vore att alla de fanor, som nu finnas, måtte kunna bli restaurerade och uppsatta på sina gamla platser.

Gunnar Wahlberg.

VÄSTLAND

Vid Västlands J. U. F:s bygdegård, herrgårdsbyggnaden i Åkerby, förlades efter inbjudan från föreningen 1939 ett av de tre läger för flickor, som anordnades detta år av Riksförbundet för kvinnlig samhällstjänst. En kommitté med representanter för S. L. U. och J. U. F.

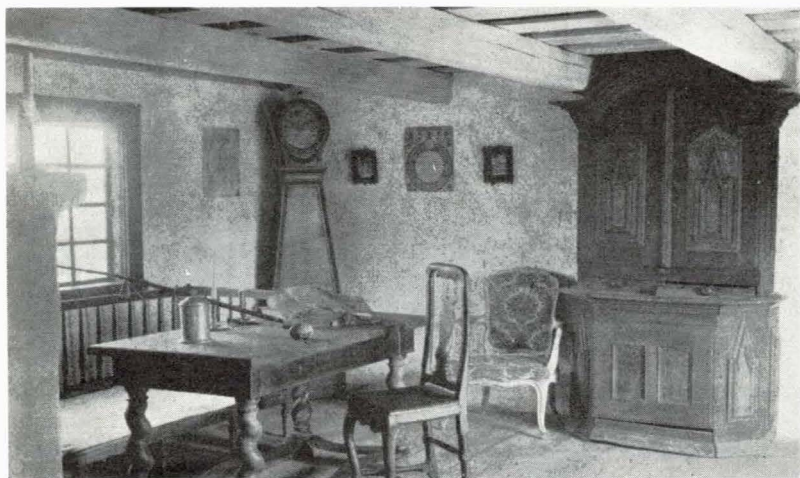
inom Uppsala län jämte ortsföreningen ordnade förläggningen. Flickorna, 14 stycken, placerades ut i lämpliga hem i trakten, och belåtenheten var uppenbarligen mycket stor hos både flickorna och deras matmodrar. Även innevarande år har ett dyligt läger varit förlagt till Åkerbygården.

ÄLVKARLEBY HEMBYGDSFÖRENING

Älvkarleby hembygdsförening brukar vid hembygdsgården årligen anordna tre fester, midsommarfest, den »stora» årsfesten i juli och ytterligare en fest eller utflykt. Under år 1939 höll föreningen sålunda 2 fester och anordnade en utfärd.

Valborgsmässöfesten hölls efter gamla traditioner, med kase, fackeltåg, fyrverkeri och ett hundratal marschaller på festplatsen. Tal till våren hölls av ingenjör Elgenberg och Älvkarleby manskör sjöng före och efter talet. Därefter vidtog dans efter dragspelsmusik till kl. 12 e. m., då festen avblåstes. Den beslutade midsommarfesten måste inställas på grund av dagsregn.

Festen i juli avlöpte i allt väl, trots att vi fick en duktig regnskur, som kom 7 minuter innan tiden för regnförsäkringen utgick. Efteråt blev det vackert väder med mycket folk och en strykande åtgång på allt som fanns att köpa.

Älvkarleby: Ett rum med gamla vackra möbler i Älvkarleby hembygdsgård.

En utflykt för föreningens medlemmar anordnades i augusti till Bilhamn och Sagarbo, då skollärare Sandén framför det gamla Ankarströmska herresätet redogjorde för dess gamla historia och pastor Nilsson höll fältgudstjänst på e. m. vid Bilhamn. Medlemmarna voro mycket nöjda med dagen, trots att en stor del av dem fingo en duktig rotblöta vid hemfärden, som företogs i motorbåtar från Bilhamn till Östanå gamla prämkarlsplats.

Beträffande 1940 års fester beslöt styrelsen på ordinarie sammanträdet i mars, att all behållning skulle tillfalla Finlandsinsamlingen. Efter detta sammanträde var samkväm anordnat, varvid sång och musik utfördes. Hembygdsföredrag hölls av skollärare A. N. Sandén. Med utgångspunkt från § 1 i föreningens stadgar berördes värdet av att lära känna sin hembygd. I föredraget omnämndes huvudsakligen två grenar, nämligen hembygdens historia och hembygdens natur. Ett uppmärksammat och mycket givande föredrag.

I år gynnades midsommaraftonen av ett strålande väder. Vi kunde resa vår majstång under den gladaste midsommarstämning. Pastor Nilsson höll tal, ringdans, lekar samt gammeldans avlöste varandra.

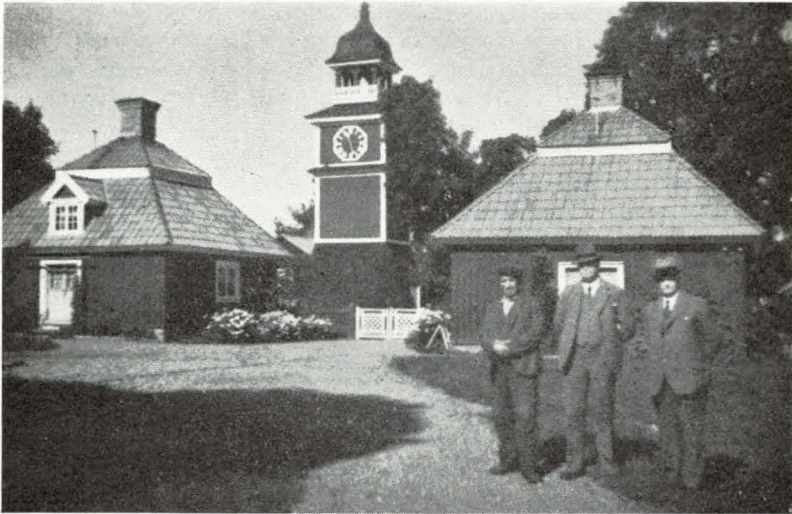
Festen den 14 juli var en rekordfest. Det syntes tydligt att Älvkarlebyborna ville hjälpa våra bröder och systrar i Finland. Netto-behållningen blev också mycket god.

Medlemsantalet har varit ganska jämnt under flera år. En och annan har av olika orsaker försvunnit, men nya ha kommit för varje år. Medlemsantalet är för n. v. 280 st.

Styrelsen.

ÖSTER-LÖVSTA HEMBYGDSFÖRENING

Öster-Lövsta hembygdsförening har under de senaste åren fortsatt sitt oförtrutna arbete på att söka bevara socknens gamla kulturminnesmärken åt eftervärlden. Efter att tidigare ha uppfört ett antal byggnader vid »Gammelgården» i Skärplinge beslöt föreningen i fjol att, trots begränsade ekonomiska resurser, konservera resterna av Åkerby bruks gamla stålugn, vilka tillsammans med den ännu bevarade stålboden äro ämnade att utgöra stommen för ett bruksmuseum i Åkerby. Stålugnen är belägen å Elinge sågs mark, och dess ägare, herr Sigfrid Mattsson, har som gåva överlämnat både ugnen och marken till föreningen. Stålboden är skänkt av Korsnäs-bolaget. Den tjänstgör nu som visthusbod vid det närbelägna skog-

Öster-Lövsta: Mellan de gamla flyglarna till Åkerby gård syns den nyrestaure-
rade klockstapeln. Framför ena flygeln står i mitten folkskollärare I. Lager-
qvist, ordf. i hembygdsgårdsföreningen och sekreterare i hembygdsföreningen.
T. v. hemmansägare J. E. Lund, som skänkt klockstapeln, t. h. färghandlare
David André, Skärplinge, intresserad och verksam amatörfotograf.

vaktarebostället men skall framdeles flyttas och placeras bredvid stålugnen.

Ett annat gammalt byggnadsmonument vid Åkerby bruk träffade föreningen i föl också anstalter för att restaurera, nämligen klockstapeln. Denna är en av Upplands få bevarade bruksklockstaplar och är belägen å det torg, som ligger mellan bruksgatan och herrgården. Flöjeln bär årtalet 1739, vilket med all sannolikhet är stapelns byggnadsår. Tydligt har byggnadsverksamheten vid Åkerby bruk efter rysshärjningarna 1719 avslutats med uppbyggandet av denna ståtliga klockstapel. Urverket är numera försvunnet, likaså de äldre klockorna, men själva stapeln har i allt väsentligt kvar sin karaktär och bildar ett dekorativt centrum för byggnaderna vid bruket. Sista dagarna i september förra året var restureringsarbetet färdigt. Detta utfördes i samråd med intendent N. Ålenius vid Upp-
landsmuseet, och som kontrollant fungerade byggmästare A. Hammarbom, Leufsta bruk. Hemmansägare J. E. Lund har till föreningen som gåva överlämnat den mark, varpå klockstapeln ligger, och just i dagarna har denna mark såväl som den mark, där stål-

ugnen ligger, avsöndrats av distriktslantmätare O. Willén. En del kontanta bidrag till restaureringskostnaderna har föreningen erhållit. Så överlämnade herr Lund 100 kronor och socknens husbondeförening 110 kronor. Även kommunen har på framställning av hembygdsföreningen överlämnat 500 kronor. En del virke skänktes också av lantbrukarna i Åkerby by. Denna offervillighet räckte dock ej till att täcka mer än ungefär hälften av hela kostnaden.

Hembygdsföreningens årligen återkommande stora sommarfest hålles alltid lördagen och söndagen efter midsommar. De besökandes antal har ökat år från år, och innevarande år besöktes festen av omkring 2,500 personer. Högtidstalet för hembygden brukar hållas av någon prästman i grannskapet. I år hölls det av kyrkoherde Torsten Lind, Öster-Lövsta. Varje år har även ett festspel uppförts, såsom: »En auktion på 1880-talet», »Kring ett husförhör från 1860-talet» och »Köpenskap i en kryddbod på 1800-talet». Dessa spel ha uppförts av amatörer inom hembygdsföreningen i tidstroga dräkter från Skansen och från trakten. De ha alltid mottagits med förtjusning av festbesökarna. I år uppförde amatörer från Hållnäs' hembygdsförening med kyrkoherde O. Larsson som ordförande en av honom från gamla stämmoprotokoll i Hållnäs socken sammanställd »Gammaldags sockenstämma». Där saknades varken klockaren, som väckte de sömniga med »kyrkstöten» eller barnmorskan, som — rökande sin pipa — inte fått ut sin råg i lön av bönderna. I övrigt ha programmen utfyllts med allmogemusik av traktens spelmän, av föreningens eget spelmanslag, hornmusik, körsång, allsång m. m.

Föreningen har genom dessa folkfesters goda ekonomiska resultat fått ett bra handtag till hembygdssakens fromma inom Öster-Lövsta socken. Vi hoppas också, att intresset för vården av den egna hembygden måtte stärkas allt mer och mer hos dess bebyggare.

Isac Lagerqvist.